

Natuur- en Vogelwacht Culemborg

Haak-al

maart 2015 - jaargang 41 - nr 1

- *Bladkoningen in het werkgebied van de NVWC*
- *Grote zilverreigers tussen Lek en Linge*
- *Baardman als wintergast bij Culemborg*
- *Jaarverslag NVWC 2014*

Het Oortdeel

Louis van Oort

Lvanoort@planet.nl

Evacuatie

Zelfs al woonde je in 1995 niet in deze streek, begin dit jaar werd je er - of je het nu wilde of niet - in meegetrokken: de herdenking van de evacuatie die ruim 200.000 Rivierenlanders twintig jaar geleden moesten ondergaan. Ik heb verhalen gelezen van mensen die het een traumatische gebeurtenis vonden. De term watersnood viel hier en daar zelfs.

Ja, het was inderdaad een regelrechte ramp die we kregen te verstouwen. De tsunami van Taiwan, Indonesië en Japan? De aardbeving op Haïti? Het stelde allemaal niks voor in het licht van EVACUATIE 1995. Het immense leed van alle meubels naar de tweede verdieping dragen! Het tijdelijk afscheid nemen van je geliefde kleuren-tv; mét teletekst... Vre-se-lijk! En dan ook nog bijna een week daadwerkelijk weg uit de vochtige polder, en uit je stadje. Waarbij je dan zomaar in de Jaarbeurshal terecht kon komen, waar iemand uit Deil vierentwintig uur lang constant tegen je aan zat te klagen. Zonder ondertiteling. Want ja, die tv met teletekst 888 was natuurlijk in Kuilenburg gebleven. Mensen, je gunt het je ergste vijand niet.

Leed van een ander gehalte, maar desalniettemin leed, was te vinden in de uiterwaarden van de grote rivieren. Hier voltrok zich een échte watersnood. Talloze kleine maar ook grotere dieren legden hier het loodje, omdat ze niet tijdig een goed heenkomen hadden gezocht. Ik zie nog de beelden van vrijwilligers die half verzopen hazen probeerden te redden, waarbij de angst de dieren fataal werd. Of vluchtende muizen die zo tegen de broek van een verbouwde boer op liepen.

Tegenover de dood die het hoogwater bracht, stond ook veel nieuw leven. Zo gaan die dingen in de natuur. Met iedere overstroming van de uiterwaarden worden plantenzaden van elders afgezet en komen vissen op plekken terecht waar ze voorheen niet voorkwamen. Wat dat betreft is af en toe zo'n extreme hoogwaterperiode een zegen voor natuurontwikkeling. Maar kunnen we onze Rivierenlandse medemens dit ingrijpende drama nog wel aandoen ooit?

Ik zeg: túrlijk! Als mid-twintiger maakte ik de evacuatie van 1995 mee en ik vond het wel geinig allemaal. Een weekje logeren bij mijn vriendin uit het Gooi. Een soort evacuatie, zeg maar. Hoewel, evacuatie... Ik werkte op dat moment in Gorinchem. Het oostelijk gedeelte van de stad was weliswaar ook geëvacueerd, maar de rest van de stad - waar ook mijn kantoor was - niet. En aangezien de A27 niet was afgesloten, werd ik geacht gewoon dagelijks vanuit Nederhorst den Berg naar Gorinchem te rijden. Geen probleem.

Ik had mijn eerste eigen auto. Een Ford Taunus, met zo'n grote achterklep met raam. Die enorme kofferbakruimte kwam goed uit. Bij de evacuatie was er namelijk geen plaats meer geweest op de eerste verdieping voor de wasmachine. Die hadden we dus achter in mijn bolide geladen. En zo reed ik vier dagen lang met een wasmachine over de A27.

Op de eerste dag van die bijzondere week waarop ik klaar was met mijn werk en naar de parkeerplaats liep waar ik mijn auto had geparkeerd, zag ik drie opgeschoten jongens door mijn achterraut naar binnen staan turen. Die staan ongetwijfeld naar de wasmachine te kijken, dacht ik, want dat zag er wel wat vreemd uit natuurlijk. Ik liep naar ze toe en voordat ik iets kon zeggen, draaide de brutaalste zich naar mij om en vroeg of de auto van mij was. Ik knikte, waarop hij vroeg: „Kunt u de radio even aanzetten? Heel hard?” De anderen vielen hem enthousiast bij: „Ja, ja, super hard!”

Ik zei: „Eh... da's goed, maar hoezo dan?” Waarop het brutaaltje antwoordde: „Hoezo dan, hoezo dan? Man, dit is de allergrootste speaker die ik ooit gezien heb!”

Louis van Oort
Lvanoort@planet.nl

*Dijk bij Ochten 1995,
Beeldbank RWS*

Colofon

Voor vragen over de bezorging:
Loes Plaisier
0345 - 51 98 47

Redactieadres:
Dirk van Opheusden
Egelantier 29
4102 XD Culemborg
06 - 38 91 03 09
e-mail: redactie@nwwc.nl

Eindredacteur:
Louis van Oort

Redactie:
Dirk van Opheusden
Harry van de Warenburg
Jan Dirk Buizer
Berry Lucas

Webbeheer:
Jouke Altenburg

Uitgave:
Natuur- en Vogelwacht Culemborg
Steenovenslaan 20
4101 AM Culemborg

e-mail: post@nwwc.nl
website: www.nwwc.nl

Vormgeving:
Berry Lucas, Jan Dirk Buizer

Druk:
Stichting MEO
Alkmaar

Oplage:
400 exemplaren

Distributie:
A. van de Berg, Y. en J. Bosma,
Th. & A. Boudewijn, J. Geven, G. Greve,
J.J. Geleedst, Y. Jakobs-Lammers,
Jandirk Kievit, L. v.d. Kooij, M. Melman,
W.&C. Rubers, W. de Rooij, H. v.d.
Warenburg en F. Waroux.

Lidmaatschap:
Hak-al is een uitgave van de Natuur- en
Vogelwacht Culemborg en wordt gratis
onder haar leden verspreid.

Coverfoto:
Baardmannetje in de Baarsemwaard,
Mario Huizinga
Achterzijde: grote zilverreiger, Jouke
Altenburg

Nummer 2015-1

- 2 **Het Oordeel**
- 4 **Nieuws van het Bestuur**
- 5 **Bladkoningen in het werkgebied van de
NVWC van 2004 tot 2014**
- 7 **Grote zilverreigers tussen Lek en Linge**
- 13 **Baardman als wintergast bij Culemborg**
- 16 **Goed gezien tussen Lek en Linge**
- 18 **Kleine geelpootruiter ontdekt bij Everdingen**
- 19 **Jaarverslag NVWC 2014**
- 31 **Adressen en info**

ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling)

De NVWC is een ANBI-instelling en dat betekent dat een gift aan de NVWC aftrekbaar is van het belastbaar inkomen. U heeft dus een belastingvoordeel!

Mailadres

Heeft u een mailadres dan heeft de NVWC graag dat u dat aan ons doorgeeft. Op die manier kunnen wij u o.a. goed op de hoogte houden van actuele zaken over de natuur, zoals via deTsjiepl.

U kunt uw mailadres doorgeven aan:
bestuur@nwwc.nl

Contactgegevens NVWC bestuur

Vacature (voorzitter)

Margreet de Nie (secretaris)
Landzichtweg 14
4105DP Culemborg
0345-516769

Johan de Kruijff (penningmeester)
Lindeboom 12
4101WH Culemborg
0345-515767

Jurgen Geven
Binnen de Wallen 12
4101DG Culemborg
0345-533756

Gijsje van Ingen
Carry van Bruggenhof 16
4103VJ Culemborg

Hans Kunstman
Gershwinhof 126
4102DL Culemborg
0345-517886

2015 is een jubileumjaar: in maart bestaat de NVWC 40 jaar! De plannen voor de jubileumviering bij Werk aan het Spoel worden momenteel uitgewerkt en de reserveringen voor het jubileumkamp in La Brenne zijn gemaakt. Tegelijkertijd is dit het laatste bericht van het huidige bestuur.

Als u dit leest vindt binnen enkele dagen de Jaarvergadering van 8 april 2015 plaats, waarbij drie leden van het huidige bestuur aftreden. Hans is dan twee jaar bestuurslid geweest, Gijsje zes jaar en Margreet, met een onderbreking, zeven jaar. Het is goed dat er weer nieuwe gezichten komen en mogelijk weer nieuwe accenten gelegd gaan worden. Een moment om terug te kijken op de afgelopen jaren, maar ook om vooruit te kijken naar de toekomst.

Terugkijkend...

Veruit de ingrijpendste gebeurtenis was het noodgedwongen vertrek uit de Ketelvink, aangekondigd in januari 2010 en uiteindelijk werkelijkheid geworden in februari 2014. Een uitgebreide zoektocht naar alternatieve huisvesting heeft de vereniging lang beziggehouden: de huisvestingscommissie heeft over een periode van zo'n kleine vier jaar tien locaties onderzocht. De laatste optie bleek een schot in de roos en binnen drie maanden was het bekeken: onder leiding van de verhuiscmissie was de Ketelvink grondig opgeruimd en hadden we de Steenuil aan de Steenovenslaan betrokken. In januari 2015 is het proces afgerond met een nieuwe buitenopslag voor de spullen van de knotgroep, de nestkastengroep en de klusgroep. We hopen hier weer vele jaren vooruit te kunnen.

In de afgelopen jaren heeft de NVWC ook een grote stap gezet van papier naar meer en moderner digitaal. De digitale nieuwsbrief Tsjielp!!, gestart in september 2009, beleefde in januari 2015 zijn zestigste uitgave. En na een lange aanloop werd op de Nieuwjaarsbijeenkomst van 7 januari 2015 de nieuwe NVWC-website gelanceerd. Het is nu aan de leden om er door het plaatsen van foto's en berichten zelf een succes van te maken, zodat het een platform wordt waarop we niet alleen onze natuurbelevissen kunnen delen, maar dat ook verder digitaal uitgebouwd kan worden. Minder zichtbaar voor de leden zijn de leden- en de financiële administratie gemoderniseerd en is ook het archief grondig opgeruimd en gedigitaliseerd.

... en vooruitkijkend

Met de infrastructuur van de vereniging goed op orde en bij de tijd heeft het nieuwe bestuur de handen vrij om samen met de leden te onderzoeken wat ze van de vereniging verwachten en wat ze aan de vereniging willen bijdragen. In deze tijd van verdergaande individualisering en snelle digitale communicatie zijn bijeenkomsten en gezamenlijke activiteiten minder vanzelfsprekend geworden. Hoe kan de NVWC daarin een rol blijven vervullen en misschien nog wel belangrijker: in hoeverre kan de NVWC daarin draaiende gehouden worden? Met deze uitdaging is het 'demissionaire' bestuur op zoek naar nieuwe bestuursleden: er is inmiddels één kandidaatbestuurslid, dat de secretarisrol wil vervullen, en we zijn met twee leden in gesprek. We doen een dringend beroep op leden die een bestuursperiode mee willen doen. We rekenen op u!

Bladkoningen in het werkgebied van de NVWC van 2004 tot 2014

Tekst: Daniël Beuker

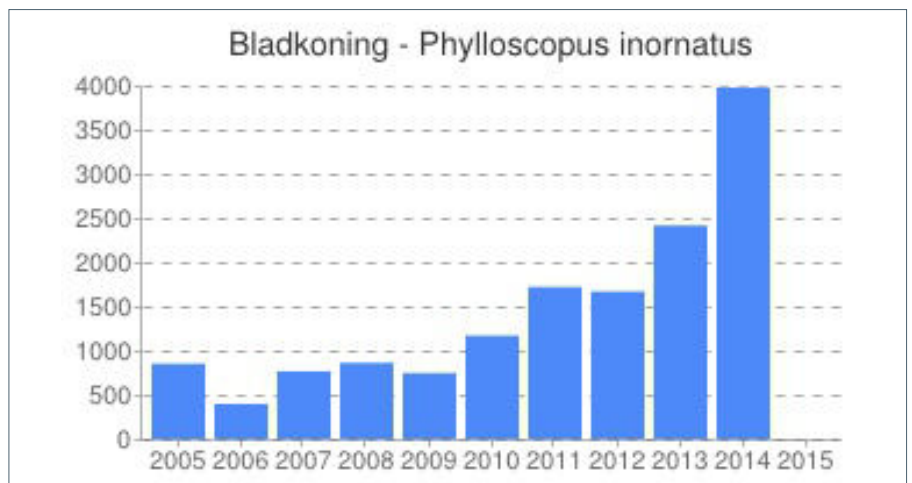
Bladkoning; foto Mark Collier

Een bladkoning is een kleine zangvogel uit de familie *Philoscopus*. Het broedgebied van deze soort strekt zich uit van de Oeral in het westen tot de taiga in het oosten van Rusland. Eind augustus/september vertrekken de vogels naar de overwinteringgebieden in zuidoost Azië. Een afstand van enkele duizenden kilometers. Voor een vogel van amper 6 gram kan wind in een hoge luchtlag flink de uitkomst bepalen van waar je neerkomt. Toch lijkt het er op dat dit niet enkel de reden is dat deze vogels in Nederland worden gezien (Ottens et al 2002).

W aarschijnlijk is bij een aantal vogels binnen de broedpopulatie genetisch vastgelegd dat deze na het broedseizoen de tegenovergestelde richting kiezen van hun trekkende soortgenoten. Vrijwel uitsluitend in het najaar zijn er in Nederland bladkoningen waar te nemen. Dit is vaak langs de kust en in mindere mate in het binnenland. Er is echter wel een trend op te merken. Voor 1970 werden bladkoningen niet jaarlijks waargenomen. De laatste jaren is er een toename van waarnemingen van bladkoningen in Nederland te zien. Dit zal deels het effect zijn van het groeiende aantal waarnemers, maar niet volledig. Het aantal bladkoningen is de laatste tien jaar namelijk vertienvoudigd (waarneming.nl).

De visuele herkenning van een bladkoning is niet eenvoudig. Soorten uit de familie *Philoscopus* lijken erg op elkaar. Ze zijn allemaal klein, groen/bruin en hebben her en der een streepje meer of minder. De Engelse naam “leafwarbler” geeft al aan dat de vogels zich vaak in een dicht bladerdek ophouden waardoor ze lastig te zien zijn. Wat een bladkoning wél heeft is een prachtig roepje. In de boeken staat dit beschreven als “tsieuwiet”. Voor een ervaren vogelaar is dit een onmiskenbaar geluid.

Aantal jaarlijkse waarnemingen van bladkoningen in Nederland vanaf 2005 (bron: waarneming.nl)

Datum	Gebied	Waarnemer
10/24/2004	Parallelweg West	Louis van Oort
9/28/2008	Molenwal	Martin Poot en Magnus Robb
10/6/2008	Telpost redichemse waard	Gerritjan Klop
10/18/2008	Tricht	Peter van Horssen
9/29/2013	Plantage	Louis van Oort
10/18/2013	De Hond	Daniël Beuker
10/22/2013	Stationsweg	Jan van der Winden
10/12/2014	Plantage	Arjan Brenkman

Tabel aantal waarnemingen van bladkoningen in het werkgebied van de NVWC.

Culemborg ligt niet aan de kust, daarmee vertel ik niets nieuws. Toch zijn er ook rond Culemborg bladkoningen gezien. Uit de vorige eeuw is een pre-NVWC-waarneming uit de jaren '60 bekend van de legendarische L.M.J. van den Bergh, maar details daarvan zijn in de loop der jaren verloren gegaan. Na de oprichting van de NVWC is pas voor het eerst in 2004 een bladkoning in het werkgebied gevonden, in het veld tussen Tricht en Culemborg. Daarna volgden er meer, met in sommige jaren zelfs drie exemplaren.

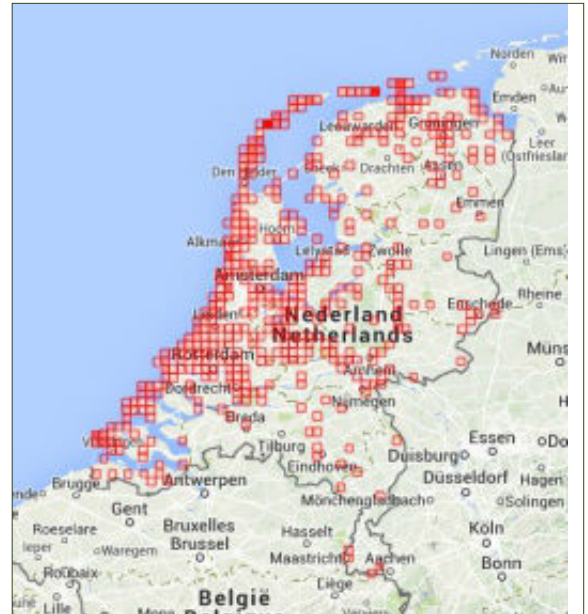
Goede plekken met kans op een waarneming zijn parken en stroken met loofbomen als esdoorns en eiken. Bladkoningen hangen vaak al fladderend in het bladerdek om kleine insectjes van de bladeren te pikken. Zo af en toe roepen ze waardoor je ze opmerkt. Vaak maken bladkoningen een vast ronde in een parkje, dus het loont soms om op de plek waar de vogel als eerste is gehoord een tijdje te wachten.

Literatuur:

www.waarnemingen.nl

Gert Ottens, Erik van Winden & Arjan Boele *Sovon-Nieuws* jaargang 15 (2002) nr.3

Verspreidingskaart waarnemingen bladkoning in Nederland 2005-2014 uit waarneming.nl.

Bladkoningen als ringvangsten in Noordholland Duinreservaat- Foto waarneming.nl L.Heemskerk.

Grote zilverreigers tussen Lek en Linge

Van dwaalgast tot jaarvogel (1975 t/m 2014)

Door Jouke Altenburg

Voor de eeuwwisseling waren grote zilverreigers in het NVWC-werkgebied een echte zeldzaamheid. Toen ik begin jaren '70 begon met vogels kijken, moest je voor grote zilverreigers naar de Neusiedlersee (Oostenrijk). Tegenwoordig kijkt bijna niemand meer op van 'die witte reigers': je krijgt soms het idee dat er 's winters meer grote zilverreigers dan blauwe reigers in de weilanden rondlopen. Dit artikel reconstrueert de opkomst van de grote zilverreiger tussen Lek en Linge van 1975 t/m 2014.

Foto Jouke Altenburg

Gegevens en methode

De in dit artikel gebruikte gegevens zijn afkomstig uit drie bronnen: het 'losse' waarnemingenarchief, systematische slaapplaatstellingen in de Everdingerwaard (geregistreerd bij Sovon) en uitvliegende grote zilverreigers tijdens vroege ochtendtrektellingen (www.trektellen.nl).

De NVWC houdt sinds haar oprichting in 1975 een archief bij. De waarnemingen werden aanvankelijk op 'kaartjes' genoteerd. Deze kaartjes zijn sinds 2009 gedigitaliseerd en opgenomen in het databestand van nwc.waarneming.nl.

Dit databestand wordt voortdurend aangevuld. Uit de data-export (1975 t/m 2014) zijn voor een zo zuiver mogelijk beeld de grote zilverreigerwaarnemingen met de aanduiding 'overvliegend' verwijderd: daarmee resteerden 1779 records van terreingebonden vogels uit 14 jaren. Om waarnemerseffecten te verminderen, zijn als maat voor de presentie met een draaitabel per jaar per week de records met de maximaal gemelde groepsgrootte geselecteerd.

In de Everdingerwaard (Ut) ligt een slaapplaats, waar grote zilverreigers buiten de broedtijd overnachten. Van 6 oktober 2013 tot 23 februari 2014 heb ik op deze slaapplaats (twee-)wekelijks tellingen (N= 16) uitgevoerd. De tellingen zijn hervat op 10 augustus 2014 en vrijwel wekelijks uitgevoerd tot 1 januari 2015 (N=26). Op basis van beide telseries kon voor 27 weken een weekmaximum worden bepaald.

De tellingen zijn uitgevoerd conform de telrichtlijnen van Sovon (Hornman et al. 2012). Kort gezegd komt dat erop neer dat ik vanaf (ruim) een half uur voor zonsondergang arriverende vogels tel. Ter controle tel ik tussendoor met de telescoop de al gearriveerde exemplaren die in de kale bomen zitten. Ik tel door tot de duisternis echt is ingevallen; op bewolkte avonden is dat zo'n half uur na zonsondergang. Hartje winter is het echt een must om tot in het donker door te tellen. De vogels benutten dan elk beetje daglicht om met een gevulde maag te kunnen gaan slapen.

Uit het werkgebied zijn nog vier andere slaapplaatsen van grote zilverreigers bekend: 'de Heul' in de Buitenwaard, de Moerbergse waard (Plasjes Pont Beusichem), een blauwe-reigerkolonie op het Landgoed Mariënwaardt en de Put van Buren. Deze vijf slaapplaatsen

Slaapplaats van grote zilverreigers in de Everdingerwaard. Foto Jouke Altenburg.

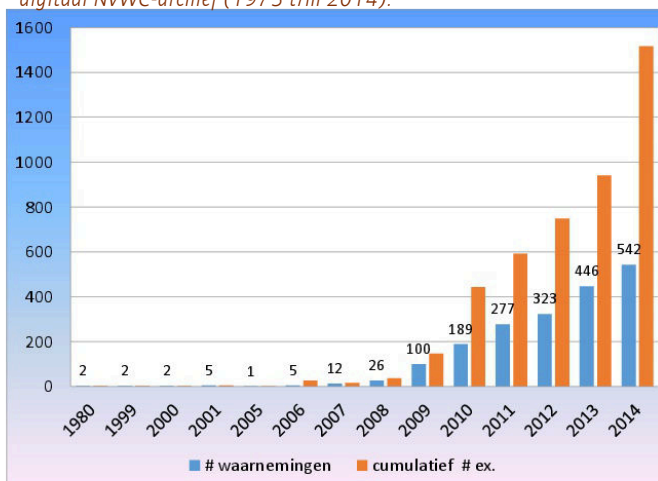
zijn in oktober en december 2014 tijdens landelijke simultaantellingen geteld.

Als derde bron is een aantal trektellingen beschikbaar. Tijdens vroege ochtendtellingen hebben de trektellers het aantal uit 'de Heul' of van de afgraving Redichemse waard uitvliegende grote zilverreigers op www.trektellen.nl in het opmerkingenveld 'ter plaatse' vastgelegd. De Culemborgse telpost grenst direct aan beide slaapplaatslocaties.

Resultaten – losse waarnemingen

De eerste 'losse' waarneming van een grote zilverreiger werd gedaan op 30 september 1980 in de Regulieren (Brenkman en van Oort 1999). In het archief zitten twee waarnemingskaartjes met die datum van respectievelijk Tom Kompier en dhr. v.d. Bosch. Vervolgens moesten we bijna 20 jaar wachten op de volgende waarneming: 21 augustus 1999. Saskia Jansen en Wim Kievit zagen 1 ex. in de Redichemse waard. Berry Lucas zag op 20 september 1999 één exemplaar bij Fort Everdingen. Figuur 1 toont de verdere toename van de grote zilverreiger, van dwaalgast tot

Figuur 1: Aantal waarnemingen en cumulatief waargenomen aantal terreingebonden grote zilverreigers, weergegeven per jaar. Bron: digitaal NVWC-archief (1975 t/m 2014).

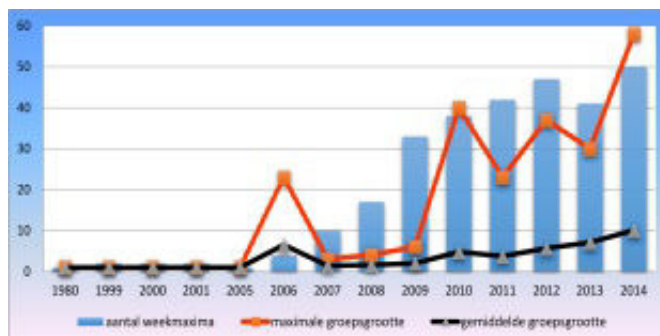

jaarvogel. Deze toename komt op gang in 2006 en krijgt vanaf 2010 een echte impuls. 2014 is het voorlopige topjaar, ondanks dat er mogelijk sprake is van een verzadigingseffect bij waarnemers. Naarmate een vogel 'algemener' wordt zijn vogelaars immers minder geneigd een waarneming vast te leggen (Klaassen 2012). Daar staat tegenover dat apps voor smartphones en tablets, zoals Obsmapp, het vastleggen van waarnemingen zeer laagdrempelig hebben gemaakt. Bovendien krijg je via Waarneming.nl automatisch de beschikking over waarnemingen door derden in het NVWC-werkgebied.

Laten we de 'losse' waarnemingen meer in detail bekijken: figuur 2. In deze grafiek staat met blauwe kolommen per jaar (linkeras) het aantal weken met een grote zilverreigerwaarneming weergegeven. De lijnen (rechteras) geven de gemiddelde (zwart) en de maximale (rood) groeps grootte per week weer. De grafiek laat twee opvallende zaken zien.

Van 2006 neemt de presentie toe, in de vorm van het aantal weken (blauwe kolommen) waarin de grote zilverreiger in het werkgebied jaarlijks is gemeld. Waren het in 2006 nog vier weken, in 2014 zijn uit 50 weken één of meer meldingen van grote zilverreigers bekend. De grote zilverreiger is dus vrijwel jaarrond aanwezig in ons werkgebied.

Figuur 2: Wekelijkse presentie van de grote zilverreiger versus de maximale en gemiddelde wekelijkse groeps grootte. Presentie is weergegeven als het aantal weken met tenminste één waarneming in een kalenderjaar.

Verder zien we dat vanaf 2007 de gemiddelde en de maximale wekelijkse groepsmaat toeneemt. 2006 heeft een opvallende piek in de gemiddelde groepsmaat. Die piek wordt veroorzaakt door een beperkt aantal weekmaxima (N=4), met één uitschieter van 23 tegelijkertijd waargenomen exemplaren. Deze uitschieter is van flinke invloed op het gemiddelde.

Resultaten - Slaaplaatsstellingen

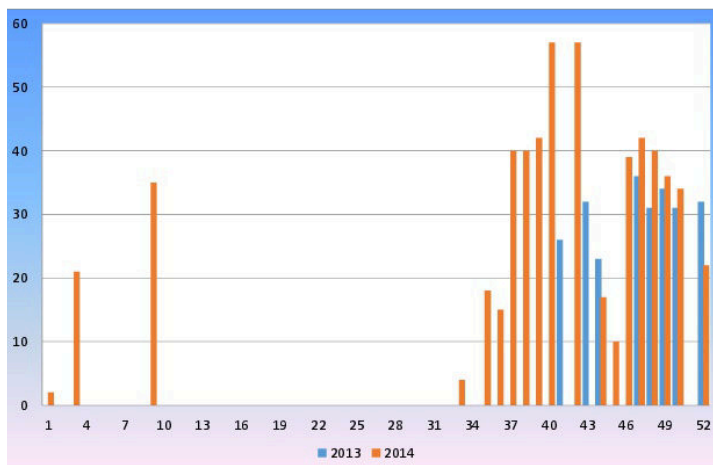
Slaaplaatsstellingen zijn een betrouwbare manier gebleken om buiten de broedtijd de aantallen van verspreid voorkomende vogels vast te stellen (Klaassen 2012). Daarom organiseert Sovon landelijke simultaantellingen: in heel Nederland bezoeken vrijwilligers op voorkeursdata slaapplaatsen en tellen de binnenvliegende ('s avonds) of uitvliegende ('s ochtends) vogels. Deze tellingen maken deel uit van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM), waarmee trends voor in Nederland verblijvende broed- en wintervogels worden bijgehouden.

Tabel A geeft de resultaten weer van de slaaplaatsstellingen die in 2014 zijn uitgevoerd. Het totaal voor ons werkgebied (ruim gezien) kwam tijdens de telling van 18 oktober 2014 op minimaal 195 exemplaren. Het is mogelijk dat grote zilverreigers nog op andere locaties slapen, bijvoorbeeld in een van de vele binnendijkse eendekooien of in de blauwe-reigerkolonie aan het einde van de Lange Dreef.

Op 21 december 2014 plaatste Sovon een bericht op haar website dat tijdens de Landelijke simultaantelling van 18 oktober 2014 ruim 6300 grote zilverreigers zijn geteld. Een ongelooflijk aantal voor een soort die 15 jaar geleden nog met uitroptekens werd genoteerd op waarnemingskaartjes. Figuur 3 geeft de ligging van de getelde slaapplaatsen weer.

De tweede simultaantelling van 20 december 2014 viel in een

Figuur 4: Wekelijks maximum aantal grote zilverreigers op de slaapplaats in de Everdingerwaard. Week 9 = begin maart; week 40 = begin oktober.

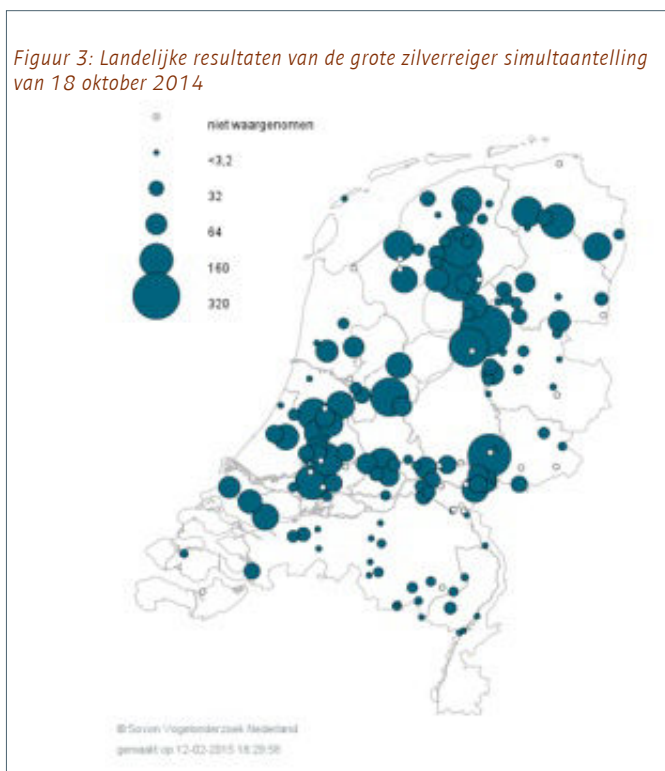
weekend met erg slecht weer: stormachtige wind en veel regen. Dat bemoeilijkt het waarnemen, maar kan er ook toe geleid hebben dat grote zilverreigers dichter bij hun foerageerplekken een slaapstek hebben opgezocht. Maar hoe dan ook, het aantal grote zilverreigers op onze slaapplaatsen was ongeveer de helft van het oktober.

Ook de slaaplaatsstellingen kunnen we nader bekijken, omdat de slaaplaats in Everdingen buiten het broedseizoen sinds het najaar van 2013 in principe (twee-)wekelijks door mij wordt geteld. In de eerste twee maanden van 2014 kwam een beetje de

Tabel A: Resultaat simultaantellingen grote zilverreiger najaar/winter 2014 in NVWC-werkgebied

Slaapplaats	Teller	Voorkeur: 18-10	Voorkeur: 20-12
		Uitloop: 11 t/m 26-10	Uitloop: 13 t/m 27-12
Eendekooi Mariënwaardt	Peter van Horssen	26 ex. (op 19-10)	>17 ex. (op 20-12)
Put van Buren	Peter van Horssen	56 ex. (op 17-10)	30 ex. (op 22-12)
Moerbergse waard (Plasjes pont Beusichem)	Sjerp Weima c.s.	53 ex. (op 18-10)	1 ex. (op 20-12)
De Heul	Paul van Veen	11 ex. (op 18-10)	20 ex. (op 20-12)
Everdingenwaard	Jouke Altenburg	49 ex. (op 18-10)	22 ex. (op 24-12)
			34 ex. (op 13-12)
TOTAAL		195 ex.	>90 - 102 ex.

Figuur 3: Landelijke resultaten van de grote zilverreiger simultaantelling van 18 oktober 2014

klad in de tellingen door het intensieve veldwerk voor de nieuwe Atlas van de Nederlandse vogels. Vanaf begin maart (week 9) verlegde ik mijn aandacht naar de (gekleurde) grutto's in de Everdingerwaard.

In figuur 4 staat het verloop van de (twee-)wekelijkse tellingen in 2013 en 2014 weergegeven.

Discussie

Waar komen al die grote zilverreigers vandaan?

De enorme toename van overwinterende grote zilverreigers betreft vooral buitenlandse vogels. De Nederlandse populatie werd voor 2012 namelijk geschat op ca. 175 paren, het hoogste aantal ooit, vooral broedend in de Oostvaardersplassen (Hornman et al. 2015). De Nederlandse grote zilverreigers krijgen in het winterhalfjaar gezelschap van vogels die – verrassend genoeg – uit het zuiden (Frankrijk) kunnen komen. Dat bewijst bijvoorbeeld de gekleurde vogel (linkerpoet) Orange Red (rechterpoet) Green Lime (metal). Deze Franse vogel is op 13-5-2013 als nestjong door onderzoeker Loïc Marion geringd in Besné (Fr. - Loire). De overwinterende grote zilverreigers komen ook uit het oosten: van Polen, de Baltische Staten tot aan Oekraïne (Klaassen et al. 2012).

Boven: de gekleuringde vogel (linkerpoot) Orange Red (rechterpoot) Green Lime (meta). Deze Franse vogel is op 13-5-2013 als nestjong geringd in Besné (Fr. - Loire). Foto Mario Huizinga.

Onder : Geringde grote zilverreiger L90 (midden) op 23 september 2014 in de Gollberdingerwaard . Deze vogel is op 8 juni 2013 in Ócsa (Hongarije) geringd. Foto Mario Huizinga.

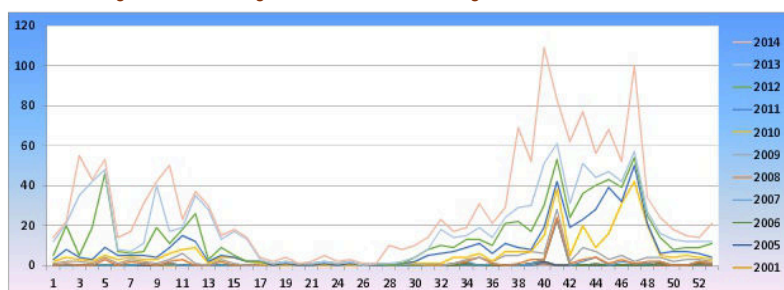
Muizende grote zilverreiger profiteert van grazers

Foto Mario Huizinga.

2014 is een extreem goed veldmuizenjaar. Grote zilverreigers schakelen bij een groot muizenaanbod van visvangst over op (veld-)muizen (Gerritsen 2013). Gerritsen (2013) constateerde op basis van 82 voedselprotocollen van 1 uur tussen 2007 en 2013 dat 'muizende' grote zilverreigers een voorkeur voor graslanden met vee hebben. Het vee schrikt de muizen op, waardoor ze makkelijker te vangen zijn. Dat ook ganzenbegrazing dit effect kan hebben werd geconstateerd in de Eempolder. Grote zilverreigers bleken in door ganzen begraasde weilanden tweemaal zoveel veldmuizen te vangen als reigers die verspreid in de polder foerageerden (Prop 2008 in Klaassen 2012). Op 5 februari 2015 zag ik in de Vijfheerenlanden ten westen van Meerkerk maar liefst 44 muizende grote zilverreigers in één weiland, waar naar schatting 1200 kolganzen, 200 brandganzen en 100 grauwe ganzen aan het foerageren waren. Toch gaat de begrazingsvlieger niet altijd op: Louis van Oort zag op 21-9-2014 maar liefst 22 grote zilverreigers in een onbegraasd weiland langs de Oude Hoeven foerageren (pers.med.).

Figuur 5: Cumulatief patroon van de wekelijkse maximale groepsgrootte van de 'losse' grote zilverreiger waarnemingen (1975-2014) tussen Lek en Linge. Week 9 = begin maart; week 40 = begin oktober.

In het NVWC-werkgebied heeft Mario Huizinga op 23 september 2014 in de Goilberdingerwaard de op 8 juni 2013 in Ócsa (Hongarije) geringde vogel L90 gefotografeerd.

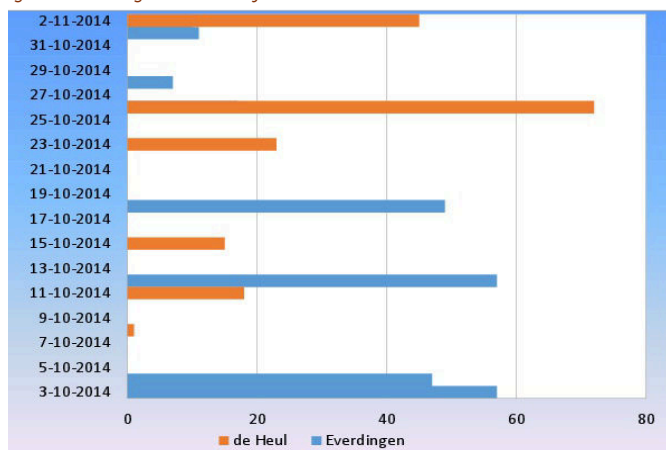
Aantalsverloop gedurende het jaar

De grootste aantallen worden landelijk in het najaar gezien (Hornman et al. 2015). Dat komt overeen met het cumulatieve patroon in de weekmaxima van de losse waarnemingen uit ons werkgebied (figuur 5). Als eerste springt de piek in week 41 in het oog evenals de 'dips' in de weken 44 & 45 en de weken 50 t/m 2. Die dips lijken ook terug te komen in de slaapplaatsstellingen (figuur 4), al is dit een beperkte telreeks van maar één slaapplaats.

Uitwisseling tussen slaapplaatsen?

Het is een interessante vraag of elke slaapplaats door een min of meer vaste groep zilverreigers wordt gebruikt, of dat de langs de

Figuur 6: Aantal van in 'de Heul' respectievelijk Everdingerwaard overnachtende grote zilverreigers in het najaar van 2014.

Lek overnachtende vogels regelmatig van slaapplaats wisselen. De slaapplaatsen in de Everdingerwaard en 'de Heul' liggen hemelsbreed immers maar 6,7 km. van elkaar; 'de Heul' en de Moerbergse waard maar 2,7 km (meting Google earth). Tussen deze slaapplaatsen liggen diverse visrijke strangen, waterpartijen en extensief begraasde (muizenrijke) weilanden, waar frequent foeragerende grote zilverreigers worden waargenomen. De genoemde afstanden liggen ruim binnen de gemiddelde vliegafstand van 7,5 km. tussen foerageergebied en slaapplaats, die in diverse bronnen voor grote zilverreigers wordt gemeld (Kleefstra 2008 in Klaassen 2012).

Een eerste verkenning van deze 'uitwisselingshypothese' is mogelijk door de serie waarnemingen van de NVWC-trektellers in oktober 2014 af te zetten tegen slaapplaatsstellingen in de Everdingerwaard (figuur 6).

Van 23 t/m 28 oktober 2014 variëren de uitvliegende aantallen grote zilverreigers in 'de Heul' van 23 ex. naar 72 ex. naar 7 ex.: een grote schommeling in één week tijd. De 'dip' van 26 oktober in de Everdingerwaard (17 ex.) valt samen met het maximum aantal in 'de Heul' (72 ex.). Tabel B. vat grafiek 6 samen. Het valt op dat de gemiddelden en de afwijkingen daarvan (SD) voor beide slaapplaatsen in dezelfde orde van grootte liggen.

	Everdingerwaard	'de Heul'
Aantal tellingen	8	6
Gemiddeld aantal ex.	31,9	29
SD	20,6	19,7

Tabel B: Slaapplaatsstellingen van 3 oktober t/m 2 november 2014

Van dwaalgast tot jaarvogel

Het is opvallend dat vanaf 2011 Grote zilverreigers jaarlijks in 42 of meer weken in het NVWC-werkgebied zijn gemeld (figuur 2). Voor 2014 zelfs in 50 weken: ook in het broedseizoen zijn dus vogels aanwezig. Tijdens aanvullend veldwerk voor de nieuwe Atlas van de Nederlandse vogels zag Paul van Veen bijvoorbeeld op 20 april 2014 een grote zilverreiger invallen in een blauwe-reigerkolonie annex slaapplaats in het Beesds Veld. Dat wekte verwachtingen voor een mogelijk broedgeval. Dit kon echter niet met aanvullende waarnemingen worden aangetoond.

Een logische verklaring voor de aanwezigheid van grote zilverreigers in het broedseizoen is het gegeven dat deze volgens Cramp & Simmons (1977) waarschijnlijk pas na twee jaar geslachtsrijp zijn. Het valt te verwachten dat subadulte vogels langdurig in goed foerageergebied kunnen verblijven. Dat wordt treffend geïllustreerd door de waarnemingen van de gekleurde Franse 2e jaarsvogel OR-GL(m) in 2014: 5 mei in de Goilberdingerwaard (Mario Huizinga), 7 september Steenwaard (Siebe Bonthuis), 13 september (Thierry Jansen), 18 oktober Everdingerwaard (Jouke Altenburg), 16 december Steenwaard (Sjerp Weima).

Afwijkende kleuren

In 2014 vloog in het werkgebied een Grote Zilverreiger rond met rode poten en een zwarte snavel. Ook buiten het broedseizoen. En dat is opvallend want de Grote Zilverreiger heeft buiten het broedseizoen zwarte poten en een gele snavel. In de paartijd kan de tibia – het bovenste deel van de poot - roodachtig verkleuren (Svensson et al. 2003). Deze vogel is in 2014 onder meer gezien op 12 september Everdingerwaard (Albert de Jong en Jouke Altenburg), 14 september Goilberdingerwaard (Thierry Jansen), 18 oktober Everdingerwaard (Jouke Altenburg), 23 november Eiland van Schalkwijk (Mario Huizinga). De structureel rode pootkleur en zwarte snavel zijn mogelijk het gevolg van een hormonale afwijking. Foto Mario Huizinga.

Landelijke en regionale ontwikkeling

Klaassen (2012) vermeldt over de ruimtelijke ontwikkeling van niet-broedvogels in Nederland het volgende. “De overwinterende grote zilverreigers hebben eerst het Lauwersmeer Fr/Gr, de noordelijke Randmeren Ov, Oostvaardersplassen, West-Utrechtse veenweidegebieden, Krimpenerwaard ZH, Alblasserwaard ZH, Biesbosch, Gelderse Poort, de Kempen en de Peel gekoloniseerd. Later kwamen daar bij: Zuidoost-Groningen, het Lage Midden van Friesland, het westelijk en centrale Rivierengebied (NVWC-werkgebied dus – JA) , centraal Zuid-Holland, en de noordelijke Delta ZH.”

Bekijken we de verspreidingskaart in Klaassen (2012) en figuur 3 dan zien we dat het NVWC-werkgebied – naast de van west naar oost langs de Lek en Nederrijn gelegen slaapplaatsen - aan de oostrand ligt van een brede, globaal van de Biesbosch naar de Flevopolder lopende band van slaapplaatsen, die elk enkele honderden grote zilverreigers kunnen bevatten.

De landelijke aantallen zijn op een vergelijkbare manier als voor het NVWC-werkgebied gestegen, dat blijkt zowel uit slaapplaatstellingen als de tellingen van de Zoete Rijkswateren (Hornman et al. 2015).

Onderzoeksidee voor 2015

In augustus en september 2014 waren bij aanvliegende vogels op de slaapplaats Everdingen grote zilverreigers mét en zonder slagpenrui te zien. Albert de Jong opperde tijdens een gezamenlijke telling de vraag of slagpenrui een kenmerk is om in het najaar jonge vogels van adulten te onderscheiden. Cramp & Simmons (1977) melden voor het onvolwassen winterkleed: ‘primaries unmoulted and equally worn; difficult to recognise’. Volgens hun beschrijving ruien volwassen vogels na het broedseizoen het volledige verenkleed tussen augustus en november. De slagpenrui (primaries) worden daarbij onregelmatig vervangen, dus niet volgens een bepaald patroon. Het feit dat grote zilverreigers pas na enkele jaren geslachtsrijp zijn, is wel een complicerende factor. Hoe verloopt de rui van die subadulte 2e en 3e (4e?) jaarsvogels en hoe verhoudt die zich tot de rui van ‘onze’ adulte broedvogels uit de Oostvaardersplassen? Het beantwoorden van die vragen vergt dus nog wat zoekwerk.

Wanneer de rui van slagpenrui een betrouwbare indicator is om adulten van jongen te onderscheiden kan door het nauwkeurig vastleggen van die verhouding mogelijk een indicatie worden verkregen van het jaarlijkse broedsucces van de grote zilverreiger. Momenteel lopen diverse langjarige studies waarbij geprobeerd wordt in de najaarspopulatie op basis van het rui patroon (onderscheid juveniel/adult) een schatting te maken van het broedsucces (o.a. voor drieteenstrandloper, kanoet – van der Jeugd et al. 2014).

Het lijkt me dus een leuke aanvulling bij de slaapplaatstellingen om in de nazomer en het najaar van 2015 (ondersteund door foto- of filmbeeld) het aandeel grote zilverreigers met slagpenrui te registreren.

Dankwoord

Gerritjan Klop verzorgde de data-export uit het NVWC-archief. Dank aan alle inzenders van ‘losse waarnemingen’ van 1975 t/m 2014, met name grootleveranciers Jeroen Brandjes (203), Agaath Dankers-ten Hoeve (155), Jan Buys (108) en Ronald Jansen (80). Louis van Oort, Mario Huizinga en Paul van Veen gaven aanvullende informatie over opvallende ‘losse’ waarnemingen. Daniël Beuker zorgde voor informatie over de oudste drie waarnemingskaartjes.

Peter van Horssen, Paul van Veen en Sjerp Weima c.s. telden ook grote zilverreigerslaapplaatsen in het werkgebied tijdens de twee landelijke najaarsmultiantellingen 2014. Mario Huizinga, Thierry Janssen, Siebe Bonthuis en Sjerp Weima deelden informatie over waargenomen gekleurde grote zilverreigers. Mario Huizinga stelde foto's voor dit artikel beschikbaar. Albert de Jong (Sovon) wordt bedankt voor de inspirerende gezamenlijke slaapplaatstelling in de Everdingerwaard en zijn informatie over grote zilverreigers met rode poten.

Olaf Klaassen (Landelijk coördinator slaapplaatstellingen Sovon) zorgde voor het kaartje met de bij Sovon bekende grote zilverreigerslaapplaatsen uit oktober 2014. Hij voorzag ook een eerdere versie van dit artikel van waardevol commentaar.

Bronvermelding

Brenkman A. en van Oort L. (1999). Waarnemingen Culemborgse Vogels (1975-1998). Hak-al special Natuur- en Vogelwacht Culemborg.

Cramp S. & Simmons K.E.L. (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa: the birds of the Western Palearctic. Volume 1. Oxford University Press. Oxford.

Gerritsen G.J. (2013). Muizende grote zilverreigers in de IJsseldelta buiten het broedseizoen. Vogels in Overijssel 12, 14-19. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Overijssel.

Hornman M., Hustings F., Koffijberg K. & Klaassen O. (2012). Handleiding Sovon Watervogel- en slaapplaatstellingen. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Hornman M., Hustings F., Koffijberg K., Klaassen O., Kleefstra R., van Winden E., Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. (2013). Watervogels in Nederland in 2011/2012. Sovon rapport 2013/66. RWS rapport BM13.27. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Hornman M., Hustings F., Koffijberg K., Klaassen O., Kleefstra R., van Winden E., Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. (2015). Watervogels in Nederland in 2012/2013. Sovon rapport 2015/01. RWS rapport BM14.27. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

van der Jeugd H.P., Ens B.J., Versluijs M., Schekkerman H. (2014). Geïntegreerde monitoring van vogels van de Nederlandse Waddenzee. Vogeltrekstation 2014-1, Vogeltrekstation, Wageningen; CAPS-rapport 2014-01; Sovon-rapport 2014/18, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Klaassen O. (2012). De toename van overwinterende grote zilverreigers in Nederland aan de hand van dagtellingen en slaapplaatstellingen. Limosa 85, 82-90.

Svensson L., Grant P.J., Mullarney K., Zetterström D. (2003). ANWB Vogelgids van Europa, 3e druk. Tirion Uitgevers BV, Baarn.

www.nwc.waarneming.nl

www.sovon.nl

www.trektellen.nl

Baardman als wintergast bij Culemborg

Tekst:
Berry Lucas

Foto's baardmannen:
Mario Huizinga

Bij de bovenstaande kop denken niet-vogelaars onwillekeurig meteen aan de Kerstman, of aan Sinterklaas. Maar voor deze baardman zal burgemeester Van Schelven (zelf met trendy getrimde driedagenbaard) niet snel met ambtsketen en al het stadhuisbordes opdraven. Toch is een winterse waarneming van dit mooie rietvogeltje in de Baarsemwaard elke keer weer een feestelijke gebeurtenis. Sinds enkele jaren duikt de baardman hier vanaf oktober tot in maart in wisselend aantal op. Als vogelaar heb je dan een behoorlijke kans om de soort in de kijker te krijgen.

Ik ben een vaste bezoeker van de Baarsemwaard zoals sommigen weten, de hond moet mij namelijk op zijn tijd uitlaten. De laatste winters hoor ik (maar ik zeker niet als enige) met enige regelmaat vanuit het riet langs de strangen een geluid klinken waarvan de website van Vogelbescherming stelt dat het klinkt als een racefietsbel: het heldere, explosieve roepje van de baardman. Die fietsbel hoor ik er niet zo in, maar ik ben zelf dan ook niet zo'n baansporter. Het ping-geluid van de baardman (ook wel baardmannetje genoemd) kan soms ook heel gedempt klinken, heb ik ervaren. Als je dat geluid niet goed kent of een wat minder goed gehoor hebt, kun je er gemakkelijk aan voorbij lopen. En ze staan dan wel bekend als hyperactieve, buitelandse acrobaatjes, maar meestal blijven ze uit het zicht tussen de riethalmen, waar ze op zoek zijn naar rietzaden.

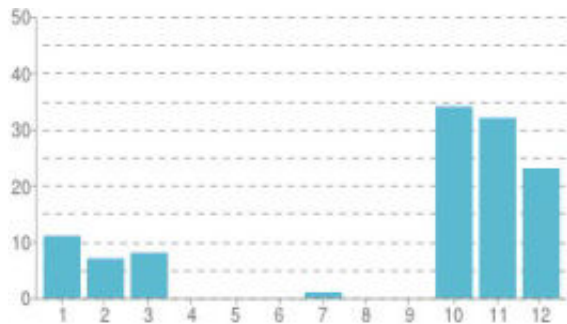
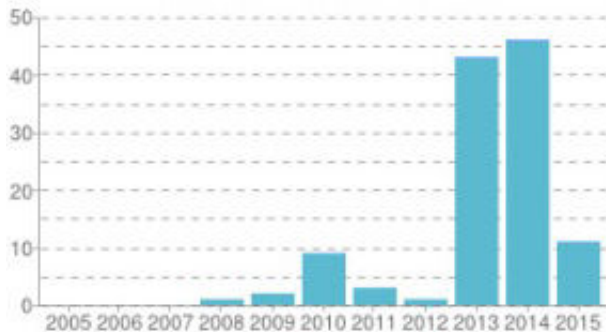
Met wat geduld lukt het vaak wel om ze in beeld te krijgen: op zeker moment vliegt een groepje baardmannetjes met veel kabaal heel even hoog op uit het riet, om wat verderop snel weer neer te dalen. Met nog meer geduld en een beetje geluk kun je ze uiteindelijk recht voor je neus krijgen, zoals Mario met de prachtige foto's bij dit artikel bewijst. Overigens wel met behulp van een behoorlijke teletoeeter en natuurlijk inmiddels behoorlijke ervaring in de vogelfotografie.

Baardman in Nederland

De soort is pas algemeen geworden in Nederland toen in de loop van de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw in de nieuwe polders van Flevoland enorme rietmoerassen ontstonden. De populatie explodeerde en op het hoogtepunt in de periode 1973-1975 werd het aantal broedparen geschat op 7000. Toen het riet in Flevoland geleidelijk verdween door het omzetten in bouwland, volgde een gestage daling met enkele oplevingen. In 2011 broedden er naar schatting nog ongeveer 800-1000 paar in Nederland. De populatie heeft wat bolwerken rond het IJsselmeer, in Noord-Holland, Friesland en Zeeland. De baardman kan zich snel voortplanten met drie tot vier broedsels en kan zo'n twintig nakomelingen per jaar produceren. Dus als de broedomstandigheden goed zijn, waaiert de soort gemakkelijk uit over een groter areaal. Een strenge winter kan dat weer te niet doen en de aantallen sterk decimeren.

De meeste baardmannen worden het jaar door vooral in laag Nederland gezien; dit zal ongetwijfeld samenhangen met de aanwezigheid van rietrijk moeras van enige omvang. Culemborg ligt langs de oostelijke lijn van die verspreiding, diagonaal lopend van ruwweg Bergen op Zoom tot de Dollard in Groningen. Overigens is de soort ook in het oostelijk Rijn-gebied (met veel rietbegroeiingen) niet ongewoon, en kan overal elders in Nederland opduiken.

Baardman - *Panurus biarmicus*

Waarnemingen x aantal van de baardman in werkgebied NVWC in opeenvolgende jaren (links) en totalen per maand in die periode (rechts). Bron: waarneming.nl

Doortrekker en overwinteraar

Het overwinteringsgebied van de baardman komt grotendeels overeen met het broedgebied, maar bij koude trekken vogels deels weg naar mildere streken. Hoewel de baardman geen trekvogel in de ware zin des woord is, begeven sommige vogels zich vanaf oktober buiten de vaste broedgebieden. De baardmannen die tegenwoordig bij Culemborg gemeld worden, zou men als zwervers/doortrekkers kunnen zien, gezien de wisselende aantallen en groepsgroottes van najaar tot voorjaar. Het lijkt er bovendien op dat enkele exemplaren de hele winter in ons gebied rondlopen. Vanuit de Baarsewaard heb ik baardmannen wel hoog richting het westen zien vliegen, en vice versa. Zowel in de Baarsewaard als in de Steenwaard en de Everdingerwaard zijn de afgelopen jaren baardmannen waargenomen, dus het heeft er alle schijn van dat ze tussen de uiterwaarden heen en weer pendelen. Ik zie vaak twee baardmannetje-mannetjes samen, en hoe noem je zo'n duo dan? Juist: Nico en Hans! (Of dacht u misschien meteen aan onze eigen NVWC-hipsters Wim en Yme Jan?). Er zijn overigens ook al grotere gemengde groepjes tot 7 exemplaren waargenomen.

Zelf heb ik tot 2010 in al die jaren dat ik vogel rond Culemborg hier nog nooit een baardman gezien. De vermeldingen in de oude geschriften (Avifauna Midden Nederland, Vogels van de Grote Rivieren etc.) zijn op de vingers van een hand te tellen. De eerste op waarneming.nl geregistreerde melding in ons werkgebied stamt uit 2008, daarna wordt de soort in toenemende frequentie en oplopend aantal gezien (zie grafieken boven). Wel is het zo dat waarnemingen in waarneming.nl bij alle soorten een vlucht nemen vanaf 2008, vanwege de toenemende populariteit van het systeem. De statistieken doen echter vermoeden dat we te maken hebben met een recente opmars van de baardman alhier, en bovendien een "blijvertje". Al is het niet ondenkbaar dat de soort al meerdere jaren over het hoofd is gezien in de winter, doordat de vogeltjes zich vaak in de dekking van het riet schuil houden. Aangezien er tussen maart en oktober (op één na) geen meldingen zijn, is broeden in onze omgeving niet heel waarschijnlijk. De juli-waarneming in de Everdingerwaard is anderzijds wel weer heel verdacht ...

Riet en ruigte in de uiterwaarden

Het voorkomen van de baardman heeft alles te maken met de

Baardman mannetje in de Baarsewaard. Foto Mario Huizinga.

Baardmannetjes vinden volop riet in de Baarsemwaard. Foto Berry Lucas.

ruime beschikbaarheid van oud, overstaand riet. De vogels schakelen na de broedtijd over van een insectenmenu op rietzaden, en dat is tegenwoordig in redelijke overvloed aanwezig in de uiterwaarden in onze omgeving waar nieuwe natuur is ontwikkeld. De overwinteringsomstandigheden in met name de Baarsemwaard zijn blijkbaar ook uitstekend voor andere riet- en moerasvogels getuige de territoria van meerdere waterrallen (tot wel 5 exemplaren tegelijk!), die dit duidelijk maken met volop gekip, geknor en gekrijs. Ook de roerdomp kan met wat geluk de hele winter door tussen het overjarige riet langs een strang ontdekt worden. Ondanks de grote aantallen wandelaars en hondenuitlaters is de combinatie van rietruigten en -moeras, strangen met begroeide oevers en wilgenopslag ook 's zomers een eldorado voor meerdere riet- en moerasvogels: blauwborst, rietzanger, sprinkhaanzanger, kleine karekiet, grasmus, rietgors, waterral en bruine kiekendief, en dan heb ik nog maar een deel opgenoemd. Hoe aantrekkelijk blijkt ook uit de klappers van het afgelopen jaar: woudaap, kwak en Cetti's zanger (lees Hak-al 2014 nr.1 er maar op na).

Zulke terreinen zijn dus pareltjes in het NWWC-gebied. Het is te hopen dat baardman en andere vogelsoorten niet de dupe worden van de "stroomlijn-drift" van Rijkswaterstaat en de beheerder voldoende rekening kan houden met de bovengenoemde waarden. Wie weet kunnen we dan zelfs nog eens vaststellen dat de baardman zich ook als broedvogel in ons werkgebied heeft gevestigd.

Bronnen:

www.waarneming.nl
 Wikipedia baardman
 www.vogelproblemen.nl
 www.vogelbescherming.nl.
 www.vogelatlas.nl
 www.sovon.nl
 Vogels van de Grote Rivieren
 Avifauna Midden-Nederland

Over baardmannen en baardvrouwen

De baardman (*Panurus biarmicus*) of baardmannetje (dat klinkt toch veel aandoenlijker voor zo'n beestje) is een zangvogel uit de familie van de Panuridae; een familie met maar één soort. Vroeger noemde men hem ook baardmees, waarschijnlijk om het mezenpostuur en het mezengedrag; in feite een taxonomische miskleun, want *Panurus* zou meer verwant zijn aan de familie der leeuweriken.

Het mannetje baardman heeft karakteristieke 'bakkebaarden'; niet op de Elvis-manier, want welbeschouwd beginnen ze ergens onder de ogen en de snavelbasis. Het heeft veel weg van de baardstreep van valken, maar bij de baardman hangen ze los af. Het is veelzeggend dat de Lannervalk ook *biarmicus* als wetenschappelijke tweede naam heeft, wat potjeslatijn is voor "dubbel opgetuigd". Een baard wordt als iets typisch mannelijks beschouwd, dus het mannetje baardman heeft duidelijk zijn stempel gedrukt op de soortnaam. Het voelt wat onwennig dat je vrouwelijke exemplaren ook gewoon 'baardman' noemt, vooral ook omdat het vrouwtje helemaal geen baard heeft. De aanduiding 'vrouwtje baardman' is dus in feite een dubbele contradictio in terminis. Al komt er in de mensenwereld baardgroei bij vrouwen voor – extreme gevallen waren ooit zelfs een circusattractie-, maar dan is het een hinderlijke hormoonafwijking die *hirsutisme* wordt genoemd. De benaming *baardvrouw* voor een wijfjes-baardman dekt de lading dus ook niet. Enig Google-onderzoek met de zoekterm 'baardvrouw' levert gegarandeerd treffers op met afbeeldingen van (Eurosongfestival-) Conchita Wurst. (Sorry Ellen, dat ik deze diepgravende taalkundige en etymologische analyse voor je neus heb weggekaapt). Ik verbaasde me verder al websurfend over het feit dat baardmannetjes in volières gehouden en gekweekt worden. En het vrouwtje heet dan overigens gewoon "pop", zoals gebruikelijk in de vogelliefhebberij die net even iets anders is dan "onze" vogelliefhebberij. Het schijnt te kunnen met wat uitgekiend (deels levend) voer en plukken riet in de volière. Ik zie ze echter liever vrolijk pingend door de rietvelden zwerven...

Tekst en foto's door Wiegert Steen

Deze keer in Goed gezien een stuk over de ecologische waarde in de winter van de groepsschuilplaatsen langs de Diefdijk tussen Fort Vuren en Fort Everdingen. In de winter (over)leven er veel dieren in deze groepsschuilplaatsen. Je kijkt je ogen uit wat zich allemaal schuilhoudt tussen deze dikke betonnen muren. De groepsschuilplaatsen maken onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De linie bestond uit een aaneengesloten onder water te zetten gebied van de Zuiderzee tot de Biesbosch, met op de kwetsbare plekken (toegangswegen, en gebied dat niet onder water gezet kon worden) forten. Onder dreiging van de Duitse inval zijn vanaf september 1939 vele mitrailleurkazematten en groepsschuilplaatsen gebouwd. Tegenwoordig maakt de Nieuwe Hollandse Waterlinie zichtbaar deel uit van het ruimtelijke historische landschap en heeft deze een culturele, monumentale, natuur- en ecologische betekenis.

Vleermuizen

De Liniewacht is sinds twee jaar verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van deze groeps-schuilplaatsen tussen Fort Vuren en Fort Everdingen. In de Hak-al van 2014-2 is hier door mij al een kort stukje over geschreven. De groepsschuilplaatsen worden ook in de winter geïnventariseerd in samenwerking met Vleermuis-werkgroep Gelderland (VleGel) en de Zoogdiervereniging (VZZ) op overwinterende vleermuizen. De afgelopen maand ben ik mee geweest om de groepsschuilplaatsen te inventariseren met Fred van Delft (VleGel en Liniewacht), Eric Jansen (VZZ), Bernadette van Noort (VZZ) en andere leden van de Liniewacht.

De groepsschuilplaatsen zijn door de hoge luchtvochtigheid en de lage constante temperatuur geschikt als winterverblijf voor vleermuizen. Door de dikke muren van anderhalve meter heerst er een constante temperatuur van enkele graden boven nul. Ook de omgeving is heel belangrijk. Het liefst moeten de groepsschuilplaatsen in de buurt liggen van bomen. Hierdoor zijn de groepsschuilplaatsen goed bereikbaar voor de vleermuizen. Uiteraard mag er binnen ook geen verstoring plaatsvinden.

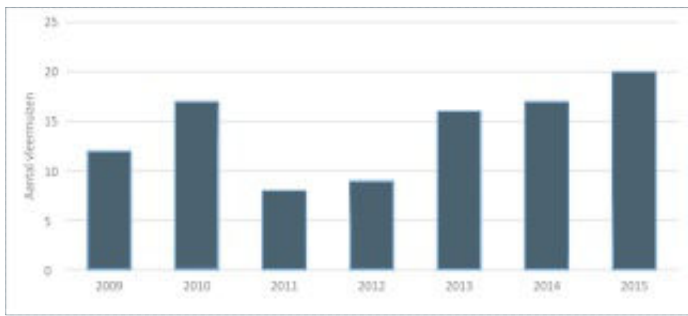
Niet alle groepsschuilplaatsen waren in eerste instantie geschikt. In totaal zijn ruim 20 betonnen groepsschuilplaatsen opnieuw ingericht voor vleermuizen. Hiervoor zijn er speciale vleermuisdeuren aangebracht en zijn tonnen met druppelaar in de bunkers gezet om de luchtvochtigheid te verhogen voor de vleermuizen. Ook zijn er extra hangplekken aan het plafond aangebracht als wegkruipmogelijkheid voor de vleermuizen. Ongeveer de helft van de groepsschuilplaatsen is nog steeds niet geschikt omdat deze zijn dichtgemetseld of vol zitten met zand.

Tijdens het inventariseren van de groepsschuilplaatsen worden alle wanden en plafonds, inclusief spleten en pijpen, systematisch afgezocht en worden de vleermuizen gedetermineerd en geteld. Er komen in onze regio drie verschillende soorten vleermuizen voor in de groepsschuilplaatsen. Er worden vooral enkele individuen tot kleine groepjes gewone grootvleermuizen (*Plecotus auritus*) aangetroffen, maar lokaal zijn ook baardvleermuizen (*Myotis mystacinus*) en watervleermuizen (*Myotis daubentonii*) aanwezig. Sporadisch worden ook wel dwergvleermuizen (*Pipistrellus sp.*) aangetroffen. In de grafiek staat een overzicht van het totaal aantal getelde vleermuizen in de groepsschuilplaatsen over de verschillende jaren. De aantallen variëren van 8 tot 20 vleermuizen.

Groepsschuilplaats langs de Diefdijk tussen Fort Vuren en Fort Everdingen ingericht voor vleermuizen.

Totaal aantal getelde overwinterende vleermuizen in de periode van 2009 tot 2015 in de groepsschuilplaatsen.

Vlinders

Vlinders kunnen op verschillende manieren de winter doorkomen: sommige soorten overwinteren als eitje, andere als rups of pop, en er zijn ook soorten die als volgroeide vlinder overwinteren. Hiervoor zoeken ze een vorstvrije plek op. De groepsschuilplaatsen zijn hierdoor ook geschikt als winterverblijf voor deze groep vlinders. Het gaat hier om dagvlinders, maar ook om nachtvlinders.

Tijdens de controle van de groepsschuilplaatsen zijn er meerdere dagvlindersoorten aangetroffen: atalanta (*Vanessa atalanta*), dagpauwoog (*Aglais io*) en kleine vos (*Aglais urticae*). Ze ontwaken uit hun winterslaap als het weer warm genoeg is en daarom ziet men deze soorten dan ook als eerste vliegen in het voorjaar.

Ook is er een nachtvlinder die in groepsschuilplaatsen overwintert. Het gaat hier om het roesje (*Scoliopteryx libatrix*). Het roesje is zeer algemeen en komt verspreid over het hele land voor. Het is een nachtvlinder die als vlinder in groepjes overwintert. De naam 'roesje' komt waarschijnlijk voort uit de kartelvormen onderaan de vleugels die aan de ruches van een gordijn doen denken. Dit verwijst naar de Latijnse naam *Scoliopteryx*, wat kartelvleugelig betekent. De vlinder wordt ook wel 'roestje' of 'roestvlekvlinder' genoemd, naar de roestkleurige plekken op de vleugels.

Het roesje is een nachtactieve soort die vliegt van juli tot oktober. Omdat ze 's nachts actief zijn, moeten ze dus ook wel opletten voor vleermuizen. Maar deze nachtvlinder heeft een uniek verdedigingsmiddel. Dankzij een trommelvlies is de vlinder in staat om vleermuizen van ca. 30 meter afstand te horen aankomen. Hij vlucht dan op tijd weg of plooit z'n vleugels tegen elkaar en verdwijnt van de radar.

Voor alle vlinders loert er natuurlijk ook een gevaar in de bunkers, namelijk de overwinterende vleermuizen. Vooral grootoorvleermuizen hebben nogal eens zin in een lekker hapje tijdens hun overwintering. De voor hun neus hangende dagpauwogen of roesjes zijn dan wel een erg makkelijke prooi. Er worden er op deze manier nogal eens wat opgegeten. Dit wordt trouwens ook door de temperatuur beïnvloed. Als het flink koud is, zullen ook de grootoorvleermuizen redelijk diep in slaap zijn en dat bederft de eetlust.

Veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje

Ook worden er tijdens de vleermuisinventarisaties grote groepen van het veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje (*Harmonia axyridis*) ontdekt in de groepsschuilplaatsen. Vooral deze soort heeft de gewoonte om in groepen te overwinteren op beschutte plekken. Zoals de naam al doet vermoeden, is het een soort die niet van oorsprong in Nederland voorkomt. De soort komt sinds een paar jaar voor in ons land en breidt zich snel uit over ons land.

Glastuinders zetten het veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje in als biologische bestrijder van bladluizen. Ze kozen voor deze soort omdat hij in gevangenschap makkelijker te kweken is dan inheemse lieveheersbeestjes. Kennelijk voelt de soort zich ook thuis in de natuur in Nederland en andere Europese landen.

Zoals de naam al verradt, is de soort erg kleurrijk. Het heeft achttien stippen op zijn dekschilden. De kleur van dit insect varieert van lichtoranje tot vuurrood. De onderkant is donkerrood met lichtrood. Sommige exemplaren van het veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje zijn zelfs zwart. Of deze ook op het menu staat van de overwinterende vleermuizen is niet bekend.

Binnenzijde van een groepsschuilplaats met extra hangplekken aan het plafond voor de vleermuizen.

Baardvleermuizen in de gerealiseerde hangplekken in de groepsschuilplaatsen.

Het roesje dat als grote groep overwintert in één van de groepsschuilplaatsen.

Het veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje dat als grote groep overwintert in één van de groepsschuilplaatsen.

Kleine geelpootruiter ontdekt bij Everdingen

Door Dirk van Opheusden

Vogelwerkgroep lid Ries van Griensven heeft zaterdag 28 februari in de Lek-uiteerwaarden net ten westen van Fort Everdingen een zeer zeldzame vogel ontdekt. Het gaat om de kleine geelpootruiter, een middelgrote steltloper die normaal gesproken in Noord-Amerika voorkomt. Deze soort is in het verleden slechts een dertigtal keer in Nederland gezien, maar vrijwel altijd langs de kust; de waarnemingen in het binnenland zijn op de vingers van één hand te tellen. Vandaar dat de vondst van Ries zonder meer bijzonder te noemen is.

Op de webstite van de NVWC doet Ries verslag van zijn ontdekking:

'Zaterdagmiddag tijdens een ronde met de hond loop ik langs de Lek achter fort Everdingen. De zon schijnt en de wind is fris. Ik ga op een boomstam uit de wind zitten en zie een kleine grijsbruine steltloper op 10-12 m verderop op de golfbreker zitten. Ik kan de vogel niet plaatsen. Egele poten, slank, zwarte slanke snavel zonder kleur aan snavelbasis, iets van een oogstreep en ring, maar niet heel uitgesproken. Als de vogel zich draait zie ik een spits achterlijf met enige bandering. Omdat op Waarneming.nl een tijd lang een kleine geelpootruiter is gemeld, is dat het eerste dat bij mij opkomt. Maar ja, die zijn hier nogal zeldzaam. Ik zet 'm met een foto en locatie op de What's-app van de vogelwerkgroep en probeer door de telescoop met mijn iPhone wat foto's te schieten. Op de appgroep komt de suggestie dat het een juveniele tureluur zou kunnen zijn, maar dat denk ik niet. Wat het wel is? De vogel blijft in de wind wat in elkaar gedoken op het paaltje zitten. Thierry is al snel ter plaatse en kan nog een paar foto's maken, voordat de vogel

Kleine geelpootruiter gefotografeerd door Thierry Jansen in de Everdingerwaard.

Een kleine geelpootruiter trekt volk uit de wijde omtrek, en zelfs uit het hele land. Van 28 februari tot en met 4 maart is de vogel in de Everdingerwaard 141 keer ingevoerd op Waarneming.nl, daarna is hij er niet meer gezien.

Aardig natuurlijk, zo'n dwaalgast om de hoek, maar toch knaagde er iets. De Everdingerwaard ligt namelijk niet in het werkgebied van de NVWC. Hij zat dus niet bij 'ons', en dat zou de waarneming juist nog een extra gouden randje geven. Groot was dan ook de vreugde toen Jandirk Kievit, Gerrit Jan Klop en Dirk van Opheusden op een zondagse achternamiddag (8 maart) de vogel terugvonden (of althans: een kleine geelpootruiter vonden) in de Regulieren. Ook dit keer ging het nieuwtje snel de wereld in. Van 8 tot en met 11 maart is de vogel in de Regulieren 40 keer ingevoerd op Waarneming.nl.

opvliegt. Ander roepje dan we van een tureluur gewend zijn, geen witte rug, geen witte achtervleugel, geen tureluur. De vogel vliegt richting Everdingerwaard.

Ik meld 'm als kleine geelpootruiter 'onzeker' op Waarneming.nl en ga naar huis om de foto's erbij te plaatsen. Een uur later, half vijf, een app van Jandirk: hij heeft eenzelfde vogel in de kijker op de Everdingerwaard. Ik er naar toe. De vogel is actief aan het fourageren. Hoog op de gele poten, lange hals. Mooi dier. Als ie de vleugels strekt zien we duidelijk: geen witte rug. En dan meldt de app dat Waarneming.nl de waarneming goedkeurt. Kleine geelpootruiter!

Ook later heeft ie zich nog uitgebreid laten zien en fotograferen in de Everdingerwaard. Reële kans dat het dezelfde vogel is als die tot de week ervoor in Schokland gezien is.'

De kleine geelpootruiter in de Everdingerwaard trok veel bekijks. Foto Daniël Beuker.

In 2014 kwam een eind aan de NVWC-huisvesting in de Ketelvink. Na een zoektocht van drie jaar kregen we eind 2013 het aanbod van Scouting Sint Stanislaus om bij hen aan de Steenovenslaan 'in te wonen'. Tijdens de laatste bijeenkomst in de Ketelvink kreeg ons nieuwe onderkomen de naam 'Steenuil'.

Inmiddels zijn we er helemaal thuis en hebben we sinds half januari 2015, met het gereedkomen van een nieuwe buitenberging, al onze spullen bij de hand. Zo kunnen we, opgeruimd en wel, aan ons 40-jarig jubileumjaar beginnen.

Overleg en communicatie

Eenmaal in onze nieuwe behuizing hoefden er in 2014 geen extra Algemene Ledenvergaderingen (ALV's) meer gehouden te worden om over de verhuizing te praten, er kon met een gewone Jaarvergadering op 2 april worden volstaan.

De vergadering stemde in met een voorstel om het budget voor een nieuwe website van 2500 tot 3500 euro te verhogen. De bouw van een website-opmaat op basis van Drupal ging in de loop van april van start. Het bleek toch ingewikkelder dan gedacht en in plaats van in de zomer, ging de website bij de Nieuwjaarsbijeenkomst op 7 januari 2015 live. De technische ondersteuning van Mario Huizinga in de laatste fase van het project was daarbij essentieel. Hiermee kwam een eind aan de veel tijd vergende functie van webmaster, die vele jaren is uitgevoerd door Juke Altenburg en Jan Dirk Buizer. Leden kunnen nu zelf, na registratie, convo's invoeren en nieuwsberichten en foto's plaatsen. Voor het werk 'achter de schermen' zijn geen speciale IT-vaardigheden meer nodig.

Het bestuur vergaderde in 2014 zoals gebruikelijk elfmaal. In januari, februari, maart en april werd met de verhuiscommissie over diverse aspecten van de verhuizing gesproken. Onder 'Huisvesting' kunt u meer daarover lezen. In mei werd met een delegatie van de redactie over de Hak-al gesproken. Enerzijds komt er weinig kopij binnen en anderzijds is de opmaak van dit zeer gewaardeerde blad bewerkelijk en vraagt het veel tijd. Daarom verschijnen er minder Hak-al's dan voorheen. Onderzocht moet worden hoe het werk gereduceerd kan worden (ander opmaakpakket? meer opmakers?) en hoe de aanlevering van kopij gestimuleerd kan worden. De ontwikkeling van de website zal mede bepalen hoe de toekomst van de Hak-al er uitziet.

Ten slotte werd het natuuroverleg zowel in juni als in november uitgenodigd om te bespreken of en hoe de samenwerkingsovereenkomst met de gemeente, die op 23 maart 2015 afloopt, voortgezet kan worden. Meer daarover hieronder bij 'Natuuroverleg'.

De digitale nieuwsbrief Tsjiepl werd elfmaal naar ruim 325 adressen binnen en buiten de NVWC verzonden. Tsjiepl heeft op de nieuwe website een vaste plek gekregen. Het is de bedoeling dat hij op termijn in de website wordt geïntegreerd. De 'e-mail alert' enkele dagen voor een lezing of activiteit blijft een belangrijk instrument om mensen aan 'vergeten' voornemens te herinneren en bevordert zo het aantal deelnemers.

Het door enkele leden onderhouden NVWC Twitter-account @NVWCulemborg heeft inmiddels 75 volgers.

Interne organisatie en processen

Na de in de afgelopen jaren gerealiseerde vereenvoudiging van de boekhouding/ledenadministratie en de invoering van automatische incasso van de contributie, is nu ook het digitale archief voor nieuwe documenten volledig operationeel. Eind 2014 omvatte het zo'n 1300 documenten (eind 2013: 900). Het ordenen van het uit de Ketelvink meegenomen archief zal in 2015 afgerond worden en dan gaan alle te bewaren documenten tot en met 2014 naar het Regionaal Archief Rivierenland. In de Steenuil resteren dan alleen een ordner met lopende stukken en een map met gebruiksaanwijzingen en garantiebewijzen. De penningmeester beheert de verplicht zeven jaar te bewaren financiële stukken.

De opruiming van de bibliotheek heeft de vereniging nog een bedrag van ruim 400 euro opgeleverd. Het leesmateriaal in de Steenuil is beperkt tot alle Hak-als vanaf 1975 en de tijdschriften die horen bij het NVWC-lidmaatschap van diverse natuurorganisaties. Tijdschriften ouder dan één jaar worden weggegooid.

Bestuur

Verenigingsactiviteiten

Tijdens de Nieuwjaarsbijeenkomst werden de begeleiders van de jeugdgroep in het zonnetje gezet, als dank voor de inzet waarmee ze telkens weer een aantrekkelijk programma samenstellen. De groep heeft sinds 2014 een eigen jaarkalender en profileert zich 'buiten de deur' met een eigen folder.

Op 21 februari vond de laatste ledenbijeenkomst in de Ketelvink plaats. Kars Veling en Leo van der Kooij lieten zien hoe de Ketelvink met de hulp van vele leden van een ontmanteld ketelhuis veranderde in een clubhuis en hoe een onaantrekkelijk stukje kale grond uitgroeide tot een natuurtuin, waaruit op het laatst nog ruim 300 salamanders gered werden. Alle aanwezigen kregen als aandenken een polletje verwilderingsbollen uit de natuurtuin mee naar huis.

Voor de jaarlijkse picknick begin september was dit jaar geen belangstelling, maar de lezingavond van 17 september, gewijd aan vakantiefoto's en -verhalen van leden, werd druk bezocht. Net als alle

lezingavonden vond dit op een woensdag plaats. De gedwongen verhuizing van de lezingen van de vrijdag- naar de woensdagavond (Stanislaus gebruikt op vrijdagavond zelf de grote zaal) heeft niet geleid tot lagere bezoekersaantallen. De woensdagavond is daarom de vaste lezingavond gebleven.

Op 6 oktober kwamen vertegenwoordigers van werkgroepen bij elkaar om het jaarprogramma 2015 op te stellen. Het bestuur moest bij een aantal werkgroepen wel erg hard trekken om de activiteiten los te krijgen. De bijdragen van alle werkgroepen zijn nodig om als vereniging met één goed programma naar buiten te treden. Zowel het NVWC-jaarprogramma als het jaarprogramma van de jeugdgroep werd via Tsjelp verspreid en vervolgens op de website geplaatst.

Huisvesting

Tijdens de Nieuwjaarsbijeenkomst werd gememoreerd welke locaties door de huisvestingscommissie bezocht en geëvalueerd zijn tijdens de ruim drie jaar durende zoektocht naar een nieuw onderkomen voor de NVWC. Het waren er in totaal tien! De leden van de huisvestingscommissie werden hartelijk bedankt voor hun inspanningen. Met een kleine wisseling van de wacht was de commissie al eerder verdergegaan als verhuiscmissie. Volgens het opgestelde verhuisplan en met hulp van veel leden is de Ketelvink over een periode van enkele weken opgeruimd en zijn de resterende spullen op 22 februari naar de Steenuil overgebracht. De firma Van Sterkenburg had de NVWC daartoe een verhuishwagen met chauffeur ter beschikking gesteld. De inmiddels geleverde en van nieuwe kasten voorziene Steenuil was snel ingericht. Het grotere materieel ging naar een tijdelijk onderkomen, in afwachting van de bouw van een buitenberging. Doordat er eerst een vergunningstraject doorlopen moest worden, liet de bouw van die berging even op zich wachten, maar kort voor Kerst was hij nagenoeg gereed. In januari 2015 zijn de laatste spullen overgebracht.

De Steenuil is in 2014 gebruikt door de klusgroep (wekelijks), het bestuur (maandelijks) en door diverse werkgroepen, waaronder vooral de jeugdgroep. Met behulp van een serveerwagen kunnen we snel onze kopjes en glazen naar de keuken rijden voor de catering bij lezingen en grotere bijeenkomsten. Veel leden kennen inmiddels het nieuwe klappen van de zweep en we kunnen stellen dat we onze plek aan de Steenovenslaan gevonden hebben.

Samenwerking met de gemeente

Natuuroverleg

In 2014 heeft tweemaal overleg met de gemeente plaatsgevonden. Daarnaast hebben de leden van het natuuroverleg de afgelopen jaren veel tijd gestoken in overleg en het opstellen van adviezen en zienswijzen voor de gemeente. Aan gemeentezijde is de implementatie echter moeizaam en

Verhuizing naar De Steenuil. Foto's Kars Veling

gaat het vaak mis. Dit is met de gemeente besproken tijdens een evaluatie in november. Het natuuroverleg beraadt zich op een voorstel voor een vervolg, of niet, op de huidige samenwerkingsovereenkomst met de gemeente. Daarbij staat de vraag centraal of er voldoende leden met de vereiste kennis en ervaring zijn die hier weer tijd in willen steken. In overleg met het bestuur zal een voorstel voor bespreking tijdens de Jaarvergadering van 8 april opgesteld worden.

Natuur- en Milieueducatie

Ook in 2014 hebben enkele NVWC-vrijwilligers geholpen bij de jaarlijkse gemeentelijke Natuurfeestdag, waarbij leerlingen van groep 8 van de Culemborgse basisscholen les krijgen over vrienden en zelf in de vriend wilgen knotten.

Advisering andere organisaties

Geldersch Landschap

In het bestuursjaarverslag over 2013 was de verwachting opgenomen dat gesprekken over het beheer van de uiterwaarden in de loop van het voorjaar zouden starten. Omdat Rijkswaterstaat, naar aanleiding van bezwaren op hun besluit in het kader van het project Stroomlijn, zijn besluit moest herzien, werden de gesprekken aangehouden. In november werd de NVWC, samen met vertegenwoordigers van Werk aan het Spoel en van de Initiatiefgroep Natuurlijke Uiterwaarden, door Geldersch Landschap & Kasteelen geïnformeerd over de stand van zaken. Naar verwachting zullen gesprekken over het beheer van de uiterwaarden in 2015 kunnen starten.

Vooruitblik 2015

2015 is een jubileumjaar. In de jaarkalender is 30 mei geprikt als de dag waarop het 40-jarig jubileum op Werk aan het Spoel gevierd zal worden. Het bestuur heeft de werkgroepen uitgenodigd daaraan actief deel te nemen. Ook verwacht het bestuur een intensievere participatie van de leden in de nieuwe website. Het begin is er, maar als hij eenmaal goed draait, zullen verdere uitbreidingsstappen gezet kunnen worden, zodat de NVWC mee kan draaien met de communicatiemiddelen van vandaag de dag.

Nestkasten- werkgroep

Leo van der Kooij

Het jaar 2014 is een bewogen jaar geweest. Hoewel het een jaar zonder echte winter was en de muizenstand landelijk een toppunt bereikte, waren de broedresultaten van de drie soorten uilen en de torenvalken heel uiteenlopend. Kerkuilen en bosuilen hadden een topjaar, maar de steenuilen en torenvalken profiteerden niet van de rijke muizenstand.

De bosuilen deden het verrassend goed met vier broedparen met in totaal tien jongen. Het is opvallend dat de bosuilen kennelijk op zoek zijn naar een rianter onderkomen. Slechts twee paren bleven de traditionele bosuilkast trouw, slechts een van deze twee wist jongen groot te krijgen. Drie paren betrokken een veel ruimer bemeten kerkuilkast. Bovendien waren alle paren die zo'n kast betrokken succesvol.

In vijf kerkuilkasten werd bewoning door kerkuilen geconstateerd. Vier van deze werden door ons gecontroleerd. De kast die wij niet gecontroleerd hebben is dezelfde als in de voorafgaande jaren. Daar zijn wel jongen uitgevlogen, maar onbekend hoeveel. Nog altijd geeft de eigenaar ons geen toestemming om in de kast te kijken. Op een broedgeval na – daar was maar één jong – waren de overige drie bijzonder succesvol met in totaal 20 jongen, waarvan er 19 geringd konden worden. Nog nooit eerder zijn er zoveel kerkuilen in de door ons gecontroleerde kasten uitgebroed. Bijzonder was bovendien een paar dat dat pas eind augustus met het broeden begon.

De stand van de steenuilen bleef helaas nog steeds erg laag. Ondanks het feit dat we momenteel achttien kasten in ons bestand hebben, waren er maar twee die door de uiltjes gebruikt werden. In een daarvan werd met succes gebroed.

De jonge kerkuilen zijn geringd door Marc van Leeuwen en de jonge bos- en steenuilen door Theo Boudewijn.

Bij de torenvalken hadden twee paren succes met het broeden. Dat is dus gelijk aan het aantal van vorig jaar, maar helaas nog steeds laag in vergelijking met eerdere jaren. De jonge torenvalken worden al jaren niet geringd, omdat er niemand in onze buurt over de benodigde vergunning beschikt.

Door verhuizing kwamen op twee adressen nieuwe eigenaars te wonen. Gelukkig staan deze positief tegenover ons werk en kunnen we doorgaan met het controleren van de kerkuil- en steenuilkasten ter plaatse.

Het bijgevoegde overzicht laat zien hoeveel broedparen van de doelsoorten in onze kasten gebroed hebben. Bovendien is daarin opgenomen welke vogelsoorten en andere dieren ook van onze kasten gebruik maken. Zoals ieder jaar profiteren nijlganzen, kauwen, holenduiven, spreeuwen en mezen volop van de door ons geboden nestkasten.

Het bestand aan nestkasten in het verslagjaar is:

20 torenvalkkasten wv. twee in de loop van het jaar verloren gingen, 8 bosuilkasten, (+/- 0), 18 steenuilkasten (-1), en 18 kerkuilkasten (+/- 0).

In de Regulieren zijn door het kappen van de populieren aan de Zwarte kade in 2013 twee torenvalkkasten uitgevallen. Deze kasten konden in 2014 op een geschikte plek in de buurt van de oorspronkelijke opnieuw worden opgehangen. De verloren gegane torenvalkkasten willen we in 2015 opnieuw ter plekke gaan ophangen.

De kasten worden enkele keren per jaar gecontroleerd en na het broedseizoen schoongemaakt. De uilenkasten maken in het najaar schoon omdat deze kasten ook in de winter door uilen bezet kunnen worden. De torenvalkkasten worden voor het nieuwe broedseizoen schoongemaakt. Omdat die meer open zijn en bovendien in de winter niet gebruikt worden is het beter dit na de winter te doen.

De acht vleermuis kasten die we jaarlijks controleren, bleken nog steeds niet bezet.

Momenteel telt de werkgroep elf actieve leden. Dat zijn er drie minder dan in het voorafgaande jaar. Door verhuizing en opzegging verloren we twee leden en een lid moet helaas wegens persoonlijke omstandigheden stoppen met de werkgroep. We hopen dat het tijdelijk zal zijn.

Als er broedgevallen van de doelsoorten geconstateerd worden, gaan we die extra controleren en als de jongen groot genoeg zijn, worden ze in de regel door Theo Boudewijn of een andere bevoegde ringer geringd.

Als we op verzoek van iemand in het buitengebied een nieuwe kast kunnen plaatsen, gaan we eerst kijken of de plek geschikt is. Dat plaatsen heeft soms heel wat voeten in de aarde: op 14 januari heeft een aantal van onze vrijwilligers met vereende krachten en onder bezielende leiding van Ger Niesen op het terrein van de stadsboerderij Caetshage een paal opgericht waaraan een torenvalkkast is bevestigd. De vorige paal met zo'n kast was te wankel geworden en dus niet meer veilig om erbij te kunnen.

Dit jaar hebben we bij particulieren in Asch en in Culemborg een steenuilkast geplaatst.

Na een jaar extra werk met improviseren i.v.m. de verhuizing van de NVWC, hebben we het komende jaar weer al onze spullen op een locatie, de nieuwe berging bij de Steenuil, zodat we meteen zonder extra ritten met aanhanger en ladders kunnen uitrukken

Overzicht Nestkastenbestand 2014

Soort	Aantal kasten	Onbewoond	Bewoond door	Succes doelsoort
Torenvalk	20 / 18 *	14	Torenvalk 3 Nijlgans 1	1 * 4 en 1 * 6 jong uitgevlogen 1 * mislukt in de eifase
Bosuil	8	2	Bosuil 2 Holenduif 1 Kauw 2	1 broedgeval 3 jong geringd 1 * mislukt in eifase
Steenuil	18	6	Steenuil 3 Onbekende mees 5 Spreeuw 5 Holenduif 2 Onbekend 1	1 bewoond zonder broedsel, 1 * mislukt in eifase, 1 * 3 jong geringd
Kerkuil	18	10	Kerkuil 5 Bosuil 3 Holenduif 1	1 * aantal jong onbekend, 1 met 1 jong geringd, 1 met 7 jong waarvan 6 geringd, 1 met 7 jong geringd, 1 met 6 jong waarvan 5 geringd 1 met 3 jong geringd, 1 met 3 jong waarvan 2 geringd, 1 met 2 jong Niet gecontroleerd 2 kasten waarvan 1 met broedsel

Opmerkingen

* 2 Torenvalkkasten verloren gegaan in verslagjaar.

In dit jaar broeden voor het eerst meer bosuilen in kerkuilenkasten dan in de bosuilenkasten.

Er was een kerkuilenpaar dat pas in augustus met een broedsel begon

De jonge steenuilen en bosuilen zijn geringd door Theo Boudewijn

De jonge kerkuilen zijn geringd door Marc van Leeuwen

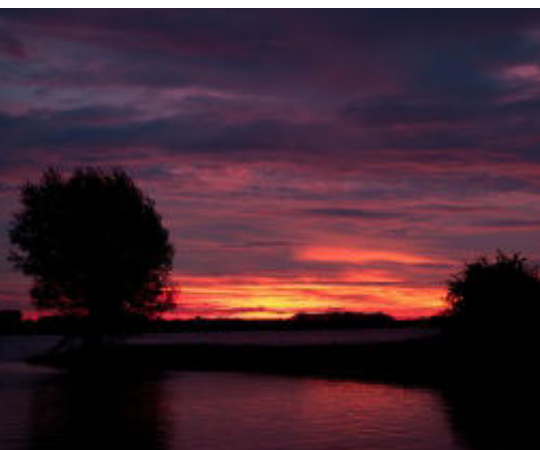
Bij een door kerkuilen bewoonde kast geeft de eigenaar geen toestemming voor controle. Er zijn daar wel jongen uitgevlogen maar onbekend hoeveel.

Dogel- werkgroep

Trektellingen in het najaar
van 2014

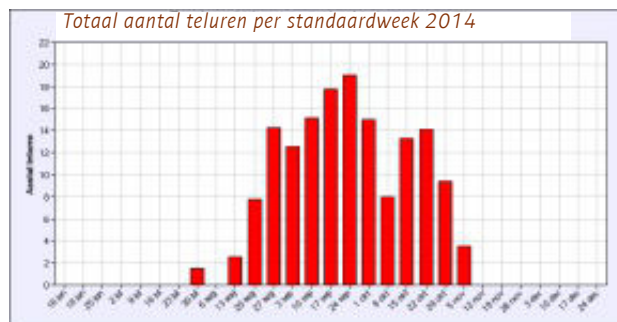
Paul van Veen

Foto's Paul van Veen: trektelpost (boven) en ooievaars
overtrekkend (onder).

Vanaf de telpost Redichemse waard worden al vanaf 1982 bijna jaarlijks trekvogels geteld. De hoeveelheid uren varieert sterk. 2014 was wat dat betreft een van de betere jaren. In totaal was de telpost in het najaar 153:38 uur bezet. De bezetting varieerde van één tot soms meer dan tien personen. In het weekend werd er standaard op één maar vaak op beide dagen geteld. Maar ook buiten het weekend was de telpost veelvuldig bezet. Er is 41 keer geteld. De eerste telling was op 1 augustus en de laatste op 9 november. De lengte van een telling varieerde van 1:30 tot maximaal 8:30 uur. In grafiek 1 staat de verdeling van de uren per standaardweek over het seizoen.

Aantallen en soorten

In de 41 tellingen zijn er meer dan 100.000 vogels genoteerd. Een zeer groot gedeelte (60%) bestaat uit spreeuwen. Ten zuiden van de telpost is in het najaar een grote slaapplek van spreeuwen aanwezig. Als de naar noord vliegende spreeuwen niet meegerekend worden dan hebben we 49.302 trekkende vogels genoteerd, verdeeld over 122 verschillende soorten. Daarnaast zijn nog 44 vlinders en een rosse vleermuis de boeken ingegaan.

Van 11 soorten zijn meer dan 1.000 exemplaren gezien. (Zie tabel 1) De vink werd veruit het meest gezien. De vink, graspieper, boerenzwaluw en koperwiek worden hieronder nader beschouwd. Maar allereerst een korte bloemlezing van de bijzondere soorten, de zogenaamde 'krenten', die dit najaar gezien zijn.

Tabel 1

soort	Aantal
Vink	18371
Spreeuw	5126
Graspieper	3664
Houtduif	3557
Boerenzwaluw	2566
Koperwiek	1923
Aalscholver	1547
Veldleeuwerik	1496
Zanglijster	1296
Kolgans	1223
Grauwe Gans	1075

De krenten

Tabel 2

Soort	Aantal
Kruisbek	43
Ooievaar	39
Beflijster	11
Appelvink	8
Wespendief	4
Visarend	6
Goudvink	4
Geelpootmeeuw	3
Koekoek	3
Europese Kanarie	3
Velduil	2
Rosse Grutto	2
IJsgors	2
Purperreiger	1
Roodpootvalk	1
Bokje	1
Grote Pieper	1
Duinpieper	1
Tapuit	1
Goudhaantje	1
Zwarte Mees	1
Buidelmees	1

Op de telpost zijn de waarnemers grosso modo in drie typen te verdelen. Zij die de pap lekker vinden, zij die komen voor de krenten en de alleseters. Voor de tweede categorie tellers is juist de onderzijde van de tabel interessant. Daar staan de soorten die slechts een enkele keer zijn waargenomen. Dit jaar was er ook voor hen voldoende te beleven. In tabel 2 staat de, geheel arbitrair door ondergetekende, geselecteerde groep krenten.

Een enkele soort wil ik toelichten, bijvoorbeeld de ooievaar. In de periode 1983- 2013 hebben we slechts in 5 jaren deze soort gezien. Alleen in 2000 hadden we meer dan 10 exemplaren (17). Voor heel Nederland liep de doortrekperiode van de ooievaar in 2014 van medio augustus tot medio september. Op 7 september hadden wij een groep van 21. De dagen ervoor en er na vlogen er kleine groepjes 2 à 3 exemplaren langs.

De visarend deed het dit jaar geweldig met 4 langstreckende exemplaren. Dit kunnen er meer geweest zijn, want in september waren enige tijd 3 verschillende visarenden aanwezig in het gebied tussen Everdingenwaard en pont Beusichem. Of dit

continu dezelfde zijn geweest, is moeilijk vast te stellen. Mogelijk zijn dus trekkende exemplaren aangezien voor ter plaatse verblijvende vogels.

De twee velduilen passen mooi in de grote (tijdelijke?) landelijke toename van deze uil. Alleen al in Friesland hebben er in 2014 meer dan 50 paar gebroed (Bron: SOVON.nl). De uilen vlogen op 13 en 18 oktober langs. Op de 18de is de vogel twee keer gezien.

Het bokje is een slechts eenmaal eerder gezien op de telpost (2013). Deze kleine snip verraste ons op 4 oktober.

Als laatste wil ik de buidelmees noemen. Dit is pas de tweede keer dat deze soort in het werkgebied is waargenomen. Dit was in 1993 toen de soort gehoord is langs de Busterweg op het terrein van de OVB (Hak-al december 2012). De buidelmees is op twee achtereenvolgende dagen gehoord. Het vermoeden is dat de vogel een dag heeft rondgehangen in de ruigte ten oosten van de telpost. Echter ondanks intensief zoeken is de vogel alleen gehoord.

De pap

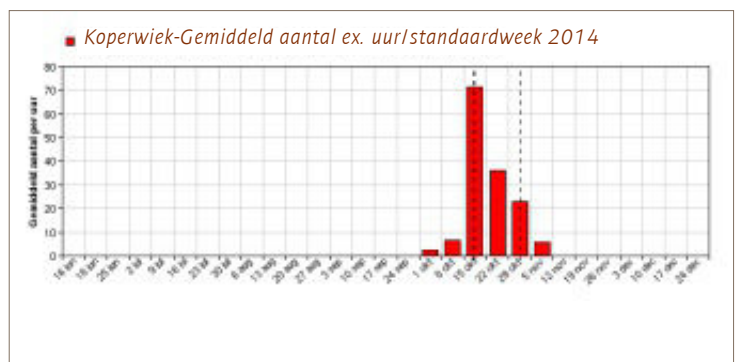
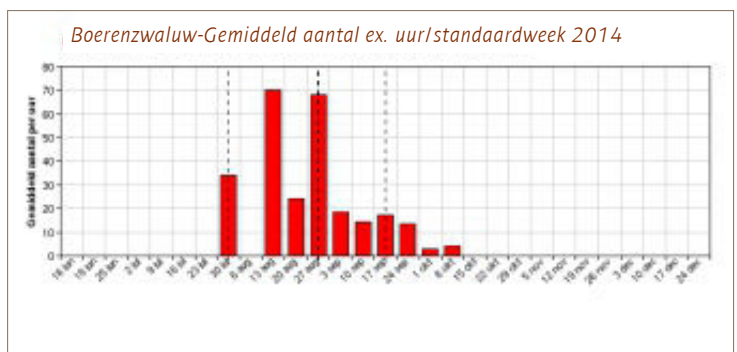
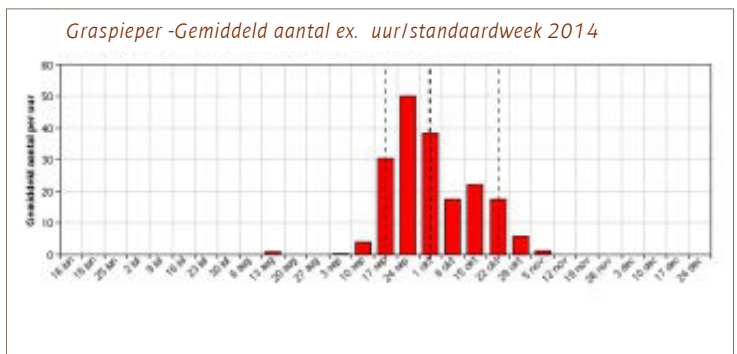
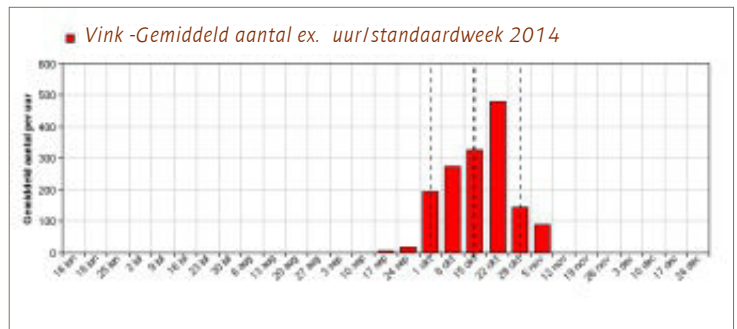
De vink vormt traditioneel met de spreeuw de bulk van de waarnemingen. De ruim 18 duizend vogels vlogen van medio september tot einde van de tellingen langs. In onderstaande grafiek staat afgebeeld wat de uurgemiddelden waren in de zogenaamde standaard weken. U ziet dus het aantal getelde vogels gedeeld door het aantal teluren. De verticale stippellijnen geven aan wanneer de 10, 50 en 90% waardes zijn gepasseerd. Voor dit moment voert het te ver om in te gaan op wat je daaruit op zou kunnen maken. Belangrijkste is het besef dat in de week van 22 tot 29 oktober we bijna 500 vinken per geteld uur (N=14) hadden. 23 oktober was de topochtend met bijna 3.000 vogels in amper 2 uur.

De graspieper staat van oudsher altijd in de top 10. Ook dit jaar staat de soort er weer. Echter uit onderstaande grafiek valt een voorzichtige conclusie te trekken dat de aantallen / de uurgemiddelden vanaf 2000 afnemen. De grafiek laat op de X-as de jaren en op de Y-as de uurgemiddelden zien. Nauwkeuriger moet bekeken worden of de onderzoeksinspanning in de zogenaamde hoofddoortrekperiode vergelijkbaar is. Maar dat is iets voor later.

Als we de doortrekperiodes van de graspieper vergelijken met die van de vink blijkt de graspieper ongeveer 3 weken eerder zijn top te hebben. Een echte topdag hadden we niet van de graspieper.

De boerenzwaluw vloog vanaf de eerste telling. Op 31 augustus vlogen er ruim 700 vogels langs in 3:30 uur. Tot ver in september bleven de zwaluwen goed doorvliegen. De laatste 32 vlogen al op 8 oktober langs.

Als laatste soort wil ik de koperwiek behandelen. Deze lijster trekt vaak zeer gepiekt langs. De soort benut speciale weersomstandigheden om van Zuid-Scandinavië naar Nederland / Engeland te trekken. Mijn wens is om ooit zo'n dag mee te maken dat je stopt met schrijven omdat je het niet bij kunt houden en alleen maar gaat genieten. Helaas is het dit jaar (weer) niet gelukt om zo'n dag mee te pakken.

Motiveert alleen maar om door te gaan, zullen we maar zeggen. Want ooit zal die dag komen! Wat aan de de grafiek af te lezen is, is dat de koperwiek 'plotseling' massaal aankomt. Dit jaar kwamen ze vanaf 15 oktober in grotere aantallen langs.

Dit was zomaar een greep uit de trekteldatabase van 2014. Op het moment van schrijven ben ik ook bezig om de trektellingen van 1983 tot en met 1999 in Trektellen.nl in te voeren. Mocht dat lukken dan kunnen we de gegevens van het komende seizoen vergelijken met de roemruchte jaren '80 en '90. Wie weet wat dat voor inzichten oplevert.

Behalve naar de langstreckende vogels kijken we ook naar TP-vogels (ter plaatse). Elders in deze Hak-al staat een interessant artikel over de grote zilverreiger. Deze vogel heeft een slaappleats recht tegenover de telpost. Jouke heeft dankbaar gebruik kunnen maken van de gegevens die de trektellers hebben verzameld van deze soort. Verder wordt bijna iedere tellingen een ijsvogel en havik gezien. Wat ook bijzonder was, waren twee boomleeuweriken die achter de telpost op de maïsakker foerageerden.

Kortom, meer dan genoeg argumenten om ook volgend jaar door te gaan met deze tellingen. Dus ook komend najaar zal de telpost met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid bezet worden. Wellicht zien we elkaar dan op deze plek in de uiterwaard. Of misschien wel eerder tijdens een voorjaarstelling. Want ook die zijn in 2014 uitgevoerd en waarschijnlijk ook weer in 2015; april / mei is dan de goede tijd, zeker als de wind uit het zuidoosten waait.

"Vogels rond Culemborg"

Gerrit Jan Klop

In 2014 stond voor mij voor het tweede jaar op rij iedere eerste zaterdag van de maand in het teken van het "ochtendje vogelen met belangstellenden". Het concept van deze mini-excursie is simpel: vogels kijken met een ervaren vogelaar, voor iedereen die dat leuk vindt. Jong, oud, ervaren met dure verrekijkers of een beginner; voor iedereen.

De fiets- en/of wandeltocht begint altijd om 9 uur bij de Steenuil en zo rond 11 uur zijn we weer ergens in Culemborg en gaat iedereen zijns weegs. Gemiddeld fietsen of wandelen er ongeveer tien mensen mee.

Voor iedere excursie probeer ik een doel vast te stellen. Soms is het doel een mooie soort voor het seizoen, denk bijvoorbeeld aan de eerste grutto's begin maart. Of een zeldzame broedvogel, zoals de Cetti's zanger. Het doel kan ook een thema zijn, bijvoorbeeld het zingen van vogels in de Plantage, of de overwinterende ganzen en eenden rond de Lek.

Een van de hoogtepunten in 2014 vormden de visarenden die rondhingen in de uiterwaarden van Everdingen. We wisten dat ze er zaten, want ze waren de week ervoor iedere dag gemeld. Toch is het een geweldige belevenis om ze dan opeens uit de mist te zien opduiken.

Ook leuk om te vermelden is dat mensen die al vaker mee zijn geweest echt beter worden in het herkennen van vogels. Dan heb ik het niet alleen over het herkennen op uiterlijke kenmerken, maar ook over de herkenning op basis van de zang of roep van een vogel. Zoals ook altijd bij vogelcursussen wordt geroepen: herhalen werkt.

Dank aan Jandirk Kievit en Dirk van Opheusden voor het overnemen van deze excursie op de zaterdagen dat ik verhinderd was.

Foto's: boven Koperwiek, midden Boomleeuwerik, onder Visarend op de trektelpost. Foto's Paul van Veen

Opmerkelijk

Op 25 februari 2014 werden de eerste dagvlinders, elf kleine vossen, al waargenomen, waarmee het record van de vroegste waarneming voor ons gebied van 24 februari net niet werd gebroken. In september vlogen diverse derde-generatievlinders rond: de kleine vos, argusvlinder en, bovendien zeer uitzonderlijk in ons werkgebied, het landkaartje, zowel waargenomen in de Regulieren als in de Zump. Ook de nachtvlinders kenden dit jaar een lang en rijk seizoen: al in de nacht van 18 op 19 februari vloog het eerste exemplaar, een perentak, in een nachtvlinderdal en tot in oktober werden er zowel met de val of met het laken veel verschillende soorten gevangen. De eerste libelle, een bruine winterjuffer, liet zich op 9 maart zien in het Tichelterrein en in mei bleek daar voor het derde jaar op rij de gevlekte witsnuitlibel rond te vliegen.

Monitoren vlinders, nachtvlinders en libellen

Dagvlinders

De vlinderroutes zijn in 2014 goed gelopen. Op de route langs de spoordijk werden al vóór de officiële startdatum van 1 april negen soorten waargenomen, waaronder voor de eerste keer een oranjepipje. De route door de Geeren moest wegens onvoldoende toegankelijkheid vervallen.

In de Zumproute nam het aantal bont zandoogjes nog steeds toe tot een totaal van 185. Ook de argusvlinder neemt hier toe. In de route in de Regulieren was het weer spectaculair met de bruine zandoogjes: een totaal van 2638 dieren! Ook hier deden de argusvlinders het beter dan gebruikelijk. In de route op het land van stadsboerderij Caetshage is het bont zandoogje ook met een opmars bezig. Hier is vanouds het klein koolwitje het meest massaal.

De route in het Tichelterrein in Buren is tien keer gelopen. Er zijn 23 libellensoorten geteld, waaronder de plasrombout en de glassnijder. Opvallend was de toename van blauwe breedscheenjuffers in het gebied.

Nachtvlinders

Op drie adressen in Culemborg en op één adres in Tricht worden regelmatig (eens in de twee weken tot eens in de maand) met een nachtvlinderdal nachtvlinders gevangen en geteld. De resultaten worden nu in het landelijke meetnet Nachtvlinders ingevoerd. Het aantal soorten dat in iedere tuin is waargenomen blijkt jaarlijks toe te blijven nemen, maar de soorten die gevangen worden verschillen sterk per tuin en per vangst. De gewone/egale stofuil, de zwarte c-uil, putauil en de gewone worteluil komen in alle tuinen in de grootste aantallen voor. Nieuwe soorten dit jaar waren de bosspanner, de vlekstipspanner, de bruine wapendrager en de drietand/psi-uil.

Libellen

Het lopen van de libellenroutes had nogal te lijden onder het slechte weer en de routes zijn daardoor deels minder frequent gelopen dan de afgelopen jaren. Toch wel opmerkelijk is de vooruitgang van de azuurjuffers. Dat is te zien in de Zump, de Regulieren en in het Tichelterrein. In de Zump is de azuurjuffer nu ver in de meerderheid. In Tichelterrein en Regulieren is dat nog niet zo maar gaan ze wel duidelijk vooruit. Mogelijk is dit een effect van de opwarming. Azuurjuffer kwam hier 15 jaar geleden nauwelijks voor.

De routes in de Baarsem- en Goilberdingerwaard zijn vanwege de sterke verruiging en wilgenopslag niet meer gelopen. Ook de libellenroute door de Geeren is vervallen. Er is echter een nieuwe route uitgezet rond de vijver bij het Kwarteel in de wijk EVA-Lanxmeer. Deze wordt geteld door een groep bewoners die een cursus libellenherkenning hebben gehad van de insectenwerkgroep.

Inventariseren dagvlinders

Op 8 en 9 maart werd een groot deel van Culemborg onderzocht op voorjaarsvlinders. Na vele uren op de fiets kwam het totaal dat weekend op 297 exemplaren, waaronder 256 kleine vossen en 23 citroenvlinders.

Een aantal NVWC-tellers deed mee aan het door de Vlinderstichting georganiseerde 'telweekend argusvlinder' op 17 en 18 mei. De resultaten worden gebruikt om de argusvlinder, die sinds midden jaren negentig sterk achteruit is gegaan, gericht te gaan

Insecten- werkgroep

Margreet de Nie
foto's Kars Veling

Oranje luzernevlinder Everdingen.

Braamvlinder op smeer in de Regulieren.

beschermen. In het Gelders rivierengebied zit deze soort alleen nog in het westen en er werden tijdens het telweekend dan ook enkele tientallen exemplaren waargenomen, vooral langs de dijken. Het tweede telweekend was op 9 en 10 augustus en ook toen is er geteld. Het weer was helaas in dit weekend niet zo goed, maar toch is de argusvlinder op verschillende plekken aangetroffen..

Inventariseren nachtvinders

Inventariseren met 'lamp en laken' en smeer in de Regulieren

Na vier jaar maandelijks nachtvinderen in EVA-Lanxmeer is in 2014 overgestapt naar de Regulieren. Dit gebied blijkt een goede keuze geweest te zijn: iedere maand kon gemeld worden dat de nachtvlinderenacht 'zeer succesvol', 'een groot succes' of 'fraai' geweest was. Steeds waren er meer soorten en meer exemplaren dan er verwacht werden. Zo verschenen er op 6 juni 105 nachtvinders/51 soorten op het laken en meer dan 30 stuks/13 soorten op tien gesmeerde bomen. De meest bijzondere soort op smeer was het zwart weeskind op 18 juli. In totaal werden er zo'n 30 soorten op smeer gezien, waaronder de zeldzame springzaadspanner. Nieuwe soorten op het laken waren roodkopwinteruil en rode vlekkenuil. Ook bleek er populierengouduil te zitten, een in Nederland zeldzame soort. In totaal zijn er 106 soorten waargenomen op lamp en laken.

Smeren in de Zump

Het regelmatig smeren in de Zump om nachtvinders te lokken is in 2014 voortgezet. In de winter leverde dat vooral zwartvlekwinteruilen (maximaal 13 op een avond) en wachtervlinders (maximum 10 op een avond in maart). Na maart is het stil op het smeer (waarschijnlijk is er dan genoeg ander voedsel) en in mei en juni zijn de avonden zo lang, dat smeren praktisch niet meer uitvoerbaar is. Vanaf derde decade in juli is er weer regelmatig gesmeerd met leuke zomersoorten als rood weeskind (maximaal vijf op een avond) en tientallen huismoeders, breedvleugeluil en piramidevlinders. De herfst begon vroeg bij de nachtvinders: vanaf september lagen de aantallen erg laag ten opzichte van andere jaren.

Werkgroepactiviteiten

In juni zijn werkgroepleden in het Kuinderbos (Noordoostpolder) op zoek gegaan naar vlinders en libellen die niet of nauwelijks in het eigen werkgebied te vinden zijn. Het weer was matig, maar toch werden mooie soorten als de porseleinvlinder en de gevlekte witsnuitlibel gevonden. De voor eind augustus geplande excursie naar het Kootwijkerzand ging niet door vanwege slecht weer.

Excursies

Op 24 mei was er, in aansluiting op de aprilreizing, een excursie naar de Zump. Er waren 8-10 belangstellenden en het weer was redelijk.

Op de Nationale Nachtvlinderenacht in de Regulieren (27 juni) waren er 8 belangstellenden, wel minder dan in eerdere jaren, toen deze activiteit in de stad, in EVA-Lanxmeer, werd gehouden. Het was goed weer en er kwamen veel vlinders af op laken en smeer, onder andere de peppel-orvlinder en vuursteenvlinders.

De sprinkhanenexcursie van 7 september naar de Baarsemwaard trok negen mensen. Door het bewolkte weer werden slechts twee soorten gezien, de ratelaar en de kustsprinkhaan, maar daarentegen drie soorten gehoord, de struik-, bramen- en greppelsprinkhaan.

De jeugdgroep werd tweemaal op insectengebied begeleid: in april werden hommels in de Baarsemwaard gedetermineerd met behulp van de hommelsezoekkaart en in september werd er in de Steenwaard naar kleine beestjes en insecten gezocht.

Op de jaarlijkse vakantie vlinder-libellen-foto-op-naam-breng-avond in december waren vijf leden aanwezig. Er waren prachtige foto's van insecten, in het bijzonder uit Indonesië en Kreta, die vrijwel allemaal op naam gebracht konden worden.

Boven: Gevlekte witsnuitlibel Kuinderbos

Onder Excursie Kuinderbos

Lezingen, cursussen en publicaties

In februari werd een cursusavond over het herkennen van vroege libellensoorten verzorgd in EVA-Lanxmeer, als voorbereiding voor het lopen van een nieuwe libellenmonitoringroute in die wijk. In april werd deel twee van de cursus gegeven over soorten die later vliegen.

In april droegen werkgroepleden bij aan een goed bezochte combi-lezing over de Zump. In 2015 zal hierover een Hak-al special uitgegeven worden.

In de lezing 'Biodiversiteit in je achtertuin', in november, kwamen insecten ruimschoots aan bod.

Een artikel over bladmineerders, het enige artikel over insecten in de Hak-al's van 2014, was niet van de hand van een werkgroep lid. Er werden ook kleine stukjes gepubliceerd over de blauwe breedscheenjuffer en de kadeni-stofuil. Het aantal insectenmeldingen op de website was verdubbeld ten opzichte van 2013 en betrof vooral dag- en nachtvinders.

Welkom

Iedereen die geïnteresseerd is in insecten is van harte welkom bij de werkgroep. Kennis is niet noodzakelijk, interesse en enthousiasme voor insecten wel. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met Karin Verspui (insectencoor@nvw.nl) of gewoon een keer meedoen met een activiteit.

Vuursteenvlinder in de Regulieren

Na een paar activiteiten met enkele zeer klein groepjes, komt er opeens een stroompje nieuwe enthousiaste kinderen onze zaterdagochtenden bezoeken! Wij zijn eigenlijk wel blij met de Steenuil. Het ligt heel dicht bij de uiterwaard. En achter de gebouwen ligt een heel geheimzinnig bos. Hadden we vorig nog een paar keer de activiteiten moeten afzeggen, dit jaar hebben we bij slecht weer altijd een alternatieve binnenactiviteit.

Januari: met de boswachter door de Regulieren gelopen. Enorme modderpoel. Wat reeën gezien.

Februari: de watervogeltelling tot drie keer moeten afzeggen wegens heel vies weer. Met Hans en Jurgen.

Maart: met Leo een leuke takkenspeurtocht door de Plantage en meteen de stinzenplanten erbij genomen.

Mei: waterdierpjes in de wijk Lanxmeer gevangen met veel kinderen uit die buurt.

Juni: schelpenochtend uit de zee. Grote dozen schelpen waren van de zolder in de Ketelvink tevoorschijn gekomen.

Juli: bloemen en bloeiwijze in de Steenwaard.

September: insecten en kleine diertjes ontdekken in de Steenwaard met Annette. Aan het eind van september een vleermuisavond samen met een groep scouts van St. Stanislaus. Afke Zoethout van de Liniewacht had leuke activiteiten bedacht en uitgevoerd.

Oktober: met Annette in de bagger zoeken naar zoetwaterslakjes en schelpjes. We zochten in de prut die op de kant ligt na het schonen van de sloot.

November: samen met St. Stanislaus opruimactie rondom het gebouw. Natuurwerkdag. Later in november zijn we het insectenhotel gaan vullen, dat heel mooi en groot door de klusgroep voor ons getimmerd is.

December: we maken een herfstmobile van schelpen en dingen die we vinden in het bos achter het gebouw.

Jeugdgroep

Winnie Verdouw

Jeugdgroep op kleine beestjes-excursie in de Steenwaard.

Knot- werkgroep

2013/2014

In totaal heeft de werkgroep in het winterseizoen 2013/2014 51 knotwilgen gesnoeid op slechts één locatie, de hoek Weidsteeg/Beusichemse Dijk. Hier waren drie knotdagen voor nodig omdat het ging om behoorlijk zware bomen. Behalve oude bomen staat er een nieuwe rij jongere aanplant. Hoewel, van jonge aanplant kun je niet meer spreken gezien de hoeveelheid hout. De gemeente Culemborg heeft hier het resterende resthout versnipperd.

De geplande dag bij Den Bol is er niet gesnoeid in verband met de zeer slechte weersomstandigheden: regen en storm. Deze bomen staan op de planning voor het seizoen 2014/2015. Een andere zaterdag is vervallen vanwege de verhuizing van de Ketelvink naar de Steenuil aan de Steenovenslaan.

In de uiterwaarden staan nog verschillende plukjes en rijen knotwilgen waarvan de toekomst ongewis is, en het onzeker is of de NVWC deze bomen kan of blijft snoeien. Reden is een wisseling van eigenaar (onder andere de zogenaamde armenboomgaard naast Fort Werk aan het Spoel en De Duinen te Beusichem). Ook Den Bol staat te koop maar met de tijdelijk beheerder is afgesproken dat wij het onderhoud aan een rij vooralsnog blijven doen. Ook komt er een nieuwe ronde van dijkverzanding en -verbetering aan die gevolgen kan hebben voor knotwilgen langs de Beusichemse Dijk.

De werkverdeling van de werkgroep is eenvoudig, Wim Smits is naast vaste motorzager degene die zorgt voor aanschaf en onderhoud van het materiaal, koffie zet op de knotdagen en zorgt vervoer naar de knotplaats. Harry van de Warenburg verzorgt de communicatie met de eigenaren van de bomen en gemeente Culemborg, convocaties en dergelijke. En daarnaast zijn er uiteraard de vrijwilligers die hun steentje bijdragen op de knotdagen zelf door de handen uit de mouwen te steken.

Ook in 2014/2015 zal de werkgroep weer actief zijn op diverse locaties. Voor data en plaatsen zie de Hak-al of persberichten.

Voor meer informatie kun je terecht bij:

Harry van de Warenburg	tel. 0345 - 514358
Wim Smits	tel. 0345 - 501671

Adressen en info

NATUUR- EN VOGELWACHT CULEMBORG

Clubhuis "De Steenuil"
Steenovenslaan 20
4101 AM Culemborg

Triodosbank: 78.14.04.312
KvK te Tiel: 40156764
e-mail: post@nwwc.nl
website: www.nwwc.nl

BESTUUR:

Contact opnemen met bestuur kan door te mailen naar bestuur@nwwc.nl of te bellen.

Vacature (voorzitter)

Margreet de Nie (secretaris)
Landzichtweg 14
4105DP Culemborg
0345-516769

Johan de Kruij (penningmeester)
Lindeboom 12
4101WH Culemborg
0345-515767

Jurgen Geven
Binnen de Wallen 12
4101DG Culemborg
0345-533756

Gijsje van Ingen
Carry van Bruggenhof 16
4103VJ Culemborg

Hans Kunstman
Gershwinhof 126
4102DL Culemborg
0345-517886

REDACTIE HAK-AL
redactie@nwwc.nl

OPMAAK HAK-AL
hakalopmaak@nwwc.nl

COÖRDINATOREN EN CONTACTPERSONEN:

VOGELWERK GROEP

Daniel Beuker
Valeriaan 3
4102 Culemborg
06-44974299
vogelcoor@nwwc.nl

PLANTENWERK GROEP

Leo van der Kooij
Vliegenweg 3
4101 JK Culemborg
0345 - 51 54 50
plantencoor@nwwc.nl

INSECTENWERK GROEP

insectencoor@nwwc.nl

KNOTWERK GROEP

Harry van de Warenburg
Grondzeilerweg 9
4105 HJ Culemborg
0345 - 51 43 58
knotcoor@nwwc.nl

NESTKASTWERK GROEP

Leo van der Kooij
Vliegenweg 3
4101 JK Culemborg
0345 - 51 54 50

TUIN- EN KLUSWERK GROEP

Frans Waroux
Irene Vorrinkstraat 69
4105 JA Culemborg
0345 - 51 53 93
kluscoor@nwwc.nl

JEUGD GROEP

Winy Verdouw
Prijsseweg 113
4106 LE Culemborg
0345-517993
06-40805208
jeugdcoor@nwwc.nl

LEZINGEN EN CURSUSSEN

Annette van Berkel
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
0345 - 53 16 89
lezingcoor@nwwc.nl

Vragen over vleermuizen in huis

Vleermuiswerkgroep Gelderland
Fred van Delft
Th. Zasstraat 6
4105 BN Culemborg
0345 - 51 58 20
vleermuisvragen@nwwc.nl

Vragen over insecten

Annette van Berkel
Akkerwinde 9
4102 JJ Culemborg
0345 - 53 16 89
insectenvragen@nwwc.nl

Meldingen en klachten

DIERENAMBULANCE VIANEN
Jolande van der Klis
Postbus 390
4130 EJ Vianen
06 - 51 11 12 90
jolandevanderklis@hetnet.nl

Milieuklachten en - misstanden

Klachten meldlijn gemeente Culemborg
0345 - 477 700

Melding flora-en faunawet overtreding

RVO
<https://mijn.rvo.nl/flora-en-faunawet-overtreding>
088-042 42 42; Bij spoed dierenpolitie: 144.

Contactgegevens diverse regionale natuur-en

Milieuoorganisaties:

Kinderboerderij "De Heuvel"

Peter Brosky
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
0345 - 51 88 09

Steunpunt NME

Pauline Hovenaars
Bezoekadres: 'de Heuvel'
Weithusen 63
4102 NV Culemborg
0345 - 51 97 41 (di. & wo.)
0345 - 47 78 17 (b.g.g.)
p.hovenaars@culemborg.nl

NME Natuurtuin

Yme Jan Bosma
yjb2009@live.nl

Stichting Caetshage

Caetshage 1
4103 NR Culemborg
(tegenover de watertoren)
06-22667529 (Basjan)
website: www.caetshage.org

Stichting Duurzaam Rivierenland

Doctor Schaeapmanstraat 1
4001 CV Tiel
0344 - 63 45 42
www.duurzaamrivierenland.nl

Stichting Werk aan 't Spoel

www.werkaanhetspoel.nl
Stichting Eva-Lanxmeer
Lodewijk van Deysselhof 19
4103 WK Culemborg
034-5568506 of
034-5568507
www.eva-lanxmeer.nl

Milieudefensie Steunpunt Culemborg

Frederik van Eedenlaan 30
4103 WB Culemborg
0345 - 53 30 97
www.culemborg.milieudefensie.nl

Milieuwerggroep Buren

Goof den Hartog
Kloosterlaan 15
4111 LG Zoelmond
0345 - 50 20 61

Overige clubinformatie:

Het Vogeljaar

Via de NVWC kun je je abonneren op het tijdschrift "Het Vogeljaar". Abonnementkosten zijn €13,00 per jaar (i.p.v.€13,50) en worden via de NVWCcontributie verrekend. Aanmelden kan bij de penningmeester.

Verbandtas en -trommel:

Op excursie? Vergeet dan niet vanuit de Steenuil de NVWC-rugtas mee te nemen met EHBO-doozjes, instructies en belangrijke telefoonnummers. Iets gebruikt? Meld dit dan bij het bestuur via bestuur@nwwc.nl

Melden natuurwaarnemingen:

via waarnemingen@nwwc.nl of via www.nwwc.nl bij waarnemingen, waarneming.nl

Lidmaatschap en contributie:

Nieuwe leden, adreswijzigingen en overige veranderingen in lidmaatschap kunnen worden doorgeven via e-mail aan: ledenadmin@nwwc.nl of het postadres van "De Steenuil" t.a.v. ledenadministratie.

Lidmaatschap 2012: (hoofd)lid (met Hak-al) €20,00 per jaar; gezinslid: €10 per jaar. Postlidmaatschap €29,00 per jaar. Opzegging min. één maand voor het einde van het verenigingsjaar. Betaling liefst per automatische incasso, anders na betalingsoproep per e-mail (indien beschikbaar) of per brief.

Agenda

Indien deze Hak-al
onbezorgbaar, retour aan:
NVWC
Steenovenslaan 20
4101 AM Culemborg

Maart

Zaterdag	07	Vogels in de buurt, excursie
Zaterdag	07	Jeugdactiviteit
Dinsdag	17	Bestuursvergadering
Woensdag	18	Lezing
Zaterdag	28	Jeugdactiviteit

April

Zaterdag	04	Vogels in de buurt, excursie
Woensdag	08	Jaarvergadering
Maandag	13	Bestuursvergadering
Woensdag	15	Lezing
Zaterdag	18	Jeugdactiviteit
Zondag	26	Vogelexcursie Leersumse veld
Maandag	27	Kopijdatum Hak-al

Mei, jubileummaand

Zaterdag	02	Vogels in de buurt, excursie
Zondag	03 t/m 09	Jubileumkamp La Brenne
Vrijdag	15	Start Big Day 2015
Zaterdag	16	Big Day 2015
Maandag	18	Bestuursvergadering
Woensdag	20	Lezing
Zaterdag	30	Jeugdactiviteit jubileum
Zaterdag	30	Jubileum NVWC: 1001 soortendag

Juni

Zaterdag	06	Vogels in de buurt, excursie
Zaterdag	06	Reservedatum jeugdactiviteit jubileum
Zaterdag	06	Reservedatum jubileumactiviteiten NVWC
Zaterdag	06	Vissen in de Lek
Maandag	15	Bestuursvergadering
Zaterdag	20	Jeugdactiviteit
Zaterdag	20	Insectenexcursie

Deadline kopij Hak-al nr. 2 27 april